

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Olomouc 2023

Bc. Michaela Malaníková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Michaela Malaníková

**Rizikové faktory ve vztazích pedagogických pracovníků a
zákoných zástupců žáků s SVP**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem „*Rizikové faktory ve vztazích pedagogických pracovníků a zákonných zástupců žáků s SVP*“ vypracovala samostatně a použila jen literaturu a prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

Podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce prof. Mgr. PaedDr. Janu Michalíkovi, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady při tvorbě diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat všem speciálním pedagogům, kteří se svou účastí a svými zkušenostmi podíleli na realizaci výzkumné části.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Michaela Malaníková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	prof. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Rizikové faktory ve vztazích pedagogických pracovníků a zákonných zástupců žáků s SVP
Název v angličtině:	Risk factors in the relationships between teaching staff and legal representatives of pupils with special educational needs
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá rizikovými faktory ve vztazích pedagogických pracovníků, přesněji speciálních pedagogů pracujících ve speciálně pedagogických centrech v České republice a zákonných zástupců žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V teoretické části jsou témata jako žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, jejich možnosti vzdělávání, podpůrná opatření, která jsou těmto žákům poskytována, systém školského poradenského systému, náplň práce jednotlivých pracovníků a v neposlední řadě jsou kapitoly věnovány zákonným zástupcům, jejich právům a povinnostem a rodičovství žáků s SVP. Ve výzkumné části je popsána metodologie výzkumného šetření, představení výzkumného vzorku a následné zpracování získaných dat pomocí dotazníkového šetření. Na základě vyhodnocených výsledků je odpovězeno na výzkumné otázky výzkumného šetření.
Klíčová slova:	žák se speciálními vzdělávacími potřebami, vzdělávání žáků s SVP, podpůrná opatření, školní poradenské pracoviště, školské poradenské zařízení, rodičovství žáků s SVP, rizikové faktory
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with risk factors in the relationships between teaching staff, special pedagogues working in special pedagogic centers in the Czech Republic and legal representatives of pupils with special educational needs. In the theoretical part, there are topics such as pupils with special educational needs, their educational options, support measures that are provided to these pupils, the school counseling system,

	<p>the workload of individual workers and, above all, there are chapters dedicated to legal representatives, their rights and the parenting of pupils with special educational needs. The research part describes the research methodology, introduction of the research sample and subsequent processing of the obtained data using a questionnaire survey. Based on the evaluated results, the research questions of the research investigation are answered.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>pupils with special educational needs, education of pupils with special educational needs, support measures, school counseling workplace, school counseling facility, parenting of pupils with special educational needs, risk factors</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>1</p>
Rozsah práce:	<p>84 stran</p>
Jazyk práce:	<p>Český jazyk</p>

OBSAH

Úvod.....	8
1 ŽÁK SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI.....	9
1.1 Možnosti vzdělávání žáků s SVP.....	10
1.2 Podpůrná opatření pro žáka s SVP.....	14
2 ŠKOLSKÝ PORADENSKÝ SYSTÉM VE VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S SVP.....	18
2.1 Školní poradenské pracoviště.....	19
2.2 Školské poradenské zařízení.....	23
2.2.1 Pedagogicko-psychologická poradna.....	24
2.2.2 Speciálně pedagogické centrum.....	29
3 ZÁKONNÝ ZÁSTUPCE – RODIČ ŽÁKA S SVP.....	38
3.1 Práva a povinnosti zákonného zástupce žáka.....	38
3.2 Rodina a dítě se speciálními vzdělávacími potřebami.....	39
4 RIZIKOVÉ FAKTORY VE VZTAZÍCH PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ A ZÁKONNÝCH ZÁSTUPCŮ ŽÁKŮ S SVP.....	44
4.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu, výzkumné otázky.....	44
4.2 Metodologie výzkumného šetření.....	45
4.3 Výzkumný vzorek.....	46
4.4 Analýza výsledků dotazníkového šetření.....	46
4.4.1 Vyhodnocení položek v dotazníku.....	47
4.4.2 Vyhodnocení výzkumných otázek.....	62
5 DISKUZE.....	66
Závěr.....	69
Seznam použité literatury a použitých zdrojů.....	70
Seznam zkratk.....	77
Seznam tabulek.....	78
Seznam grafů.....	79
Seznam příloh.....	79

Úvod

Diplomová práce je zaměřena na nejčastější rizikové faktory, které se objevují ve vztazích mezi pedagogickými pracovníky, přesněji speciálními pedagogy, kteří pracují ve speciálně pedagogických centrech v České republice a zákonnými zástupci žáků se speciálně vzdělávacími potřebami, a to konkrétně z pohledu speciálních pedagogů. Práce poradenského pracovníka je velmi náročná, a to především časově, jelikož často pracují nad rámec svých pracovních hodin a mnohdy také psychicky, neboť se snaží vyjít vstříc více zúčastněným stranám, avšak na prvním místě mají vždy potřeby a přání svých klientů. Poradenští pracovníci v rámci poskytování služeb speciálně pedagogického centra mají velký podíl na vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Ještě větší podíl mají však zákonní zástupci těchto žáků, a proto strach, obavy, neznámost situace či prostředí a s tím spojené pocity před zahájením poskytování poradenské služby či během mohou následnou úroveň spolupráce a komunikace velmi ovlivnit. Vzájemný vztah má tak vliv na další vzdělávání žáka.

Cílem práce je zjistit nejčastější rizikové faktory v daných oblastech mezi speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP, výsledky z výzkumu ucelit a podat přehled nejčastějších rizikových faktorů. V rámci jedné z vedlejších výzkumných otázek je navržen možnost snížení rizikových faktorů speciálními pedagogy, popřípadě metodické možnosti, které by speciální pedagogové v této problematice uvítali do budoucna. Diplomová práce obsahuje teoretickou i výzkumnou část. V teoretické části jsou kapitoly, které slouží jako podklad pro výzkumnou část. Jedná se o kapitoly zaměřené na samotného žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, možnosti jeho vzdělávání a podpůrná opatření, která jsou mu během vzdělávání poskytnuta. Dále je popsán školský poradenský systém, kde je uvedeno školní poradenské pracoviště a školské poradenské zařízení, jejich poskytované služby, pracovníci a náplně jejich práce. V neposlední řadě jsou kapitoly o zákonných zástupcích, jejich právech a povinnostech a rodičovství dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Výzkumná část diplomové práce zpracovává data z dotazníkového šetření, které bylo zvoleno na základě výzkumných otázek a požadovaného výzkumného vzorku. Jedná se o zkušenosti speciálních pedagogů z SPC, které promítají do odpovědí v položkách dotazníku. V jednotlivých otázkách zjišťujeme rizikové faktory v již zmíněném vztahu, následně odpovědi systematicky analyzujeme, vyhodnocujeme a rozřazujeme dle jednotlivých oblastí rizikových faktorů. Na základě toho dochází k zodpovězení výzkumných otázek.

1 Žák se speciálními vzdělávacími potřebami

V první kapitole se zaměříme na vymezení *pojmu „žák se speciálními vzdělávacími potřebami“* (dále jen SVP), na to, kdo takovým žákem je, jaké možnosti vzdělávání jsou mu umožněny a jaké způsoby podpory se mu mohou nabídnout. Tento pojem je dnes již běžně používán, mnoho autorů jej však definuje různě. Pojem speciální vzdělávací potřeba často souvisí s termíny jako postižení, porucha, handicap, zdravotní znevýhodnění apod., avšak použití pojmů se liší dle konkrétních oblastí.

Pedagogický slovník uvádí pojem speciální vzdělávací potřeba tak, že oproti většinové populaci žáků, studentů, jejichž vzdělávání probíhá běžnou formou, jsou zde určité skupiny, jejichž vzdělávání potřebuje jistá specifika. Mezi příklady řadí žáky se zdravotním postižením, žáky nadané, děti z rodin jiných kulturních či jazykových menšin (Průcha, Walterová, Mareš, 2013).

Průcha popisuje speciální vzdělávací potřeby jako (2013, s. 242): *„...potřeby těch skupin populace, které v důsledku určitého znevýhodnění (handicapu) omezujícího jejich standardní vzdělávání si zaslouhují, aby jim společnost pomáhala tím, že tato omezení odstraňuje nebo zmírňuje vhodnými vzdělávacími prostředky.“*. Jednodušeji, pojem speciální vzdělávací potřeba vyjadřuje fakt, že kromě žáků a studentů, kteří jsou vzděláváni běžnými formami jsou také žáci a studenti, kteří potřebují jisté speciální vzdělávání, především z hlediska podpory (Knotová, 2014).

Aktuální definici pojmu „žák se SVP“ upravuje školský zákon č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a to konkrétně §16 tohoto zákona, který uvádí: *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.“*

Pro srovnání uvedeme definici původní vyhlášky č. 73/2005 Sb. školského zákona, která vymezovala pojem „žák s SVP“ následovně:

„(1) Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.“

„(2) Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.“

„(3) Zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.“

„(4) Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona

a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,

b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo

c) postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.“

Z výše uvedených legislativních vymezení je zřejmé, že původní definice z roku 2005 uváděla konkrétní děti, žáky, studenty se speciálními vzdělávacími potřebami, kdežto novela z roku 2015, tedy vyhláška č. 27/2016, vymezuje těmito osobami všechny, kteří k naplnění svých vzdělávacích práv a možností na rovnoprávném základě s ostatními potřebují poskytnutí podpurných opatření. Novela tak zavádí nový systém podpory těmto žákům. „Důvodem je zajistit adekvátní naplnění vzdělávacích potřeb každého žáka – přesně podle míry jeho znevýhodnění.“ (Valenta a kol., 2015, s. 265)

1.1 Možnosti vzdělávání žáků s SVP

Během několika posledních desítek let prošlo české vzdělávání žáků s postižením dlouhou cestou plnou změn. Obecně můžeme říct, že vývoj vzdělávání žáků s jakýmkoliv znevýhodněním či postižením je rozdělen do čtyř fází. V první fázi byly děti s postižením či znevýhodněním brány za nevzdělatelné, tudíž pokud nesplňovaly jistá kritéria, byly ze vzdělávacího procesu vyloučeny. Tato fáze je nazývána tzv. exluze. Ve druhé fázi byla snaha o vzdělávání žáků s postižením či znevýhodněním. Žáci byli předem rozděleni dle jistých kritérií na určité podskupiny, kdy se vycházelo z názoru, že optimální podmínky vzdělávání se handicapovaným žákům poskytnou nejvíce v homogenních skupinách. Jednalo se tedy o vzdělávání mimo hlavní vzdělávací proud, což znamenalo vzdělávání ve školách speciálních, které byly pouze pro žáky s postižením, jednalo se o fázi tzv. segregace. V další fázi se již povolovalo vzdělávání všech žáků ve školách hlavního vzdělávacího proudu, kdy se jednalo o existenci vedle sebe rozdílných podskupin žáků. Žáci s postižením mohou za určité podpory navštěvovat běžné školy, avšak nejčastěji formou, kdy žáci s postižením či znevýhodněním byli

sdužování do skupin, tříd, a tak byli opět odděleni od ostatních. Tuto fázi nazýváme tzv. integrace. Poslední fáze v přístupu ve vzdělávání žáků s postižením či znevýhodněním, tedy se speciální vzdělávací potřebou, se nazývá tzv. inkluze. Je to v podstatě nejvyšší stupeň integrace žáků s SVP, kdy se heterogenita kolektivu třídy chápe jako normalita. Autor také uvádí ještě jednu pomyslnou fázi, kdy různorodost je normální a jde o dovršení procesu inkluze. Inkluze se tak stává samozřejmostí (Scholz, 2007). Inkluzivní vzdělávání je bráno jako vzdělávání, které začleňuje všechny děti do běžných škol, a to bez rozdílu jazykové, etnické, náboženské nebo fyzické odlišnosti. Základem inkluze je fakt, že v případě neúspěchu žáka není příčina v něm, ale ve školním systému (Průcha, Walterová, Mareš, 2013).

Taktéž uvádí Zilcher (2019), výchova a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami prošla v průběhu posledních desítek let velkou změnou, a to od exkluze až po současnou inkluzi, jak již bylo zmíněno. Inkluze dbá na maximální rozvoj každého žáka a bere v potaz jeho individuální potřeby. Inkluzivní vzdělávání je tedy *„...z pohledu didaktického vrchol individualizace ve vzdělávání, z pohledu školní kultury je to vize plně komunitní školy a z pohledu školní politiky nastavené takové prostředí, které respektuje jakékoliv zvláštnosti a podporuje rovnost všech, a to ve veškerých možných situacích“*. (Zilcher, 2019, s. 34)

Výchova a vzdělávání žáka nezačíná samotným vstupem do vzdělávacího školního systému, ale již pouhým narozením. S cílenou speciální péčí se u dětí s postižením začíná co nejdříve, pokud jsou k tomu všichni zúčastnění ochotni. Včasnou a odbornou intenzivní péčí dochází ke snížení budoucího dopadu ve vzdělávání dětí s postižením (Slowík, 2016).

Při procesu zařazování dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami do školního prostředí, by se dle školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů mělo upřednostňovat prostředí běžných škol. Běžné školy neboli školy hlavního vzdělávacího proudu jsou běžné mateřské školy, základní školy, střední školy, které se řídí RVP PV, RVP ZV, RVP SOV, RVP pro gymnázia. V běžných školách je typické, že se žáci přizpůsobují požadavkům školy (Švarcová, 2006). Speciální školy ovšem pořád existují, ale v současnosti jsou především pro žáky a studenty, kteří mají těžší formy postižení, jelikož zařazení těchto žáků a studentů do běžných škol je velmi náročný proces (Slowík, 2016).

Český vzdělávací systém umožňuje různé typy inkluzivního vzdělávání dle míry potřeby začlenění žáka a jeho individuálních vzdělávacích potřeb. Inkluze jako taková je prezentována začleněním žáka do běžné třídy škol v hlavním vzdělávacím proudu. Typ

částečného začlenění nabízí školy speciální, popřípadě speciální třídy v školách hlavního vzdělávacího proudu. V tomto případě se tedy nejedná o plnou inkluzi. Oba druhy škol by měly vytvářet prostor pro spravedlivé možnosti a příležitosti vzdělávání všem žákům bez rozdílu. Právě odlišnost a individualita žáků je brána jako zdroj inspirace pro další rozvoj (srov. Pančocha, Vaňurová, in Slepíčková a Pančocha, 2013; Průcha, Walterová, Mareš, 2013).

Co se týká vzdělávání ve speciálních školách, žáci jsou zde vzděláváni jinými organizačními formami, modifikovanými či speciálně pedagogickými metodami. Využívá se více speciálních didaktických a kompenzačních pomůcek a výuka je jinak obsahově zaměřena než ve školách hlavního vzdělávacího proudu (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007). Ve školách speciálních se požadavky přizpůsobují každému žákovi tak, aby respektovaly jeho individuální potřeby, schopnosti a možnosti (Švarcová, 2006).

Speciální škola je dle §16 odst. 9 školského zákona škola, která je určena pro žáky s mentálním, tělesným, zrakovým, sluchovým postižením, se závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem. K zařazení žáka ke vzdělávání ve speciální škole je třeba doporučení školského poradenského zařízení na základě povahy a rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb konkrétního žáka, kdy by poskytování podpůrných opatření na běžné základní škole nepostačovalo ke kvalitnímu a rovnocennému vzdělávání. Dále je také nutný souhlas zákonného zástupce se zařazením žáka do školy zřízené dle §16 odst. 9 školského zákona. Speciální školy mohou být mateřské, základní a střední. Speciální školství se během let různě modifikovalo. Novela školského zákona platná od 1. 1. 2016 zajistila pokračování existence speciálních škol, ty však platná legislativa již tímto způsobem neoznačuje. Jak je již výše zmíněno, nyní *„jsou to školy, třídy, oddělení nebo skupiny, které jsou na základě uvedeného ustanovení zřizovány pro děti, žáky a studenty s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem.“* (Baslerová, Michalík, Felcmanová, 2020, s. 18)

System vzdělávání speciálních škol poskytuje žákům ucelenou rehabilitační péči v oblasti pedagogické, zdravotnické, pracovní a sociální péče. Správně provedena speciálně pedagogická a psychologická diagnostika, vhodně zvolená podpora ve vzdělávání a vhodně nastavené strategie mohou výrazně pomoci k osobnímu rozvoji, pracovnímu a společenskému uplatnění, seberealizaci apod. osobám s postižením. Školy speciální jsou specifické svým

zaměřením, jak již bylo zmíněno výše. Jejich hlavním cílem je dosáhnout co největší samostatnosti žáků. Zaměřují se na rozvoj komunikačních schopností, praktických dovedností, na rozvoj osobnosti. Jsou určeny především pro žáky se středně těžkým mentálním postižením, s těžkým mentálním postižením, souběžným postižením více vadami a žáky s poruchou autistického spektra. Do těchto škol mohou být přijati pouze ti žáci, kterým tento způsob vzdělávání doporučí školské poradenské zařízení, a to tehdy, pokud s tím souhlasí zákonný zástupce nezletilého žáka, popřípadě sám zletilý žák. Obsah vzdělávání, metody, formy odpovídají vzdělávacím potřebám a možnostem žáka a jsou v souladu s aktuální legislativou (Zikl, 2011).

V opačném případě, pokud má dojít k inkluzi žáka do běžné školy, vytváří školní poradenské pracoviště plán pedagogické podpory (PLPP) nebo individuální vzdělávací plán (IVP) pro daného žáka. V každém tomto plánu musí být obsaženo doporučení pro aplikaci podpůrného opatření daného stupně. Jsou situace, kdy ne všechna opatření musí vést k naplňování potřeb žáka. Pokud tyto situace u žáka nastanou, doporučí mu školské poradenské zařízení vzdělávání ve škole, třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené dle §16 odst. 9 školského zákona. Vybrání vzdělávací instituce, kde se žák bude vzdělávat je však v konečném výsledku vždy a zcela na zákonných zástupcích nezletilého žáka, popřípadě na zletilém žákovi. Jak již bylo výše uvedeno, v případech, kdy má žák 2. a vyšší stupeň podpůrného opatření, vypracovává se mu individuální vzdělávací plán, a to z důvodu maximálního rozvoje všech složek osobnosti. Individuální vzdělávací plán je vypracován na dva roky studia. V případě prvního vypracování plánu se po jednom roce po uvedení do praxe provádí kontrola. Na vypracování IVP se podílí více osob, jedná se převážně o ředitele školy, třídního učitele, učitele odborných předmětů, zákonné zástupce, popř. školní speciální pedagog, výchovný poradce apod. V individuálním vzdělávacím plánu jsou zohledněny specifické vzdělávací potřeby každého žáka. Vychází z dosažených vývojových úrovní, a tak umožňují žákovi pracovat dle jeho schopností a tempa (Vyhláška č. 27/2016 Sb.).

I přes to, že výhody začlenění žáka do běžné školy jsou pro široký okruh dětí nezpochybnitelné, jeho efektivní využití má mnoho překážek, které jeho efektivitu a benefity ovlivňují. Jednou z hlavních překážek je například nedostatečná podpora státu při uplatňování inkluzivního vzdělávání. Nedostatečná systémová podpora škol způsobuje nepřipravenost pedagogů na vzdělávání všech dětí bez rozdílu, nízké počty školních speciálních pedagogů, omezená činnost školských poradenských zařízení, které jsou často kapacitně přeplněny, a tak jsou jejich služby pro velkou část žáků nedostupné (Hutyrová et al, 2013). Dalším velkou

překážkou, která ovlivňuje inkluzivní vzdělávání je názor společnosti. Často se jedná o negativní názory veřejnosti, které jsou mnohdy podpořeny médii, vyvolávají nepochopení, které zkresluje potenciál tohoto vzdělávání. Následně vzniká rozpůlená společnost, která se dělí na příznivce a odpůrce inkluzivního vzdělávání (Svoboda, Zilcher, 2019).

1.2 Podpůrná opatření pro žáka s SVP

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají nárok na poskytnutí *podpůrného opatření* (dále jen PO). Podpůrnými opatřeními jsou různé organizační úpravy, individualizace ve vztahu k žákovi, využívání speciálně pedagogických metod, forem práce, speciálně pedagogických pomůcek a jisté úpravy ve vzdělávacím obsahu (Lechta, 2016).

Legislativně jsou podpůrná opatření ukotvena v zákoně č. 561/2004 Sb., (školský zákon, v platném znění) a upravuje je vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

Michalík, Baslerová, Felcmanová (2015, s.7) popisují podpůrná opatření takto: „*Jedná se o soubor opatření – organizačních, personálních, vzdělávacích, která školy poskytují těm žákům, kteří tato opatření ze zákonem rámcově vymezených důvodů potřebují.*“

Podpůrná opatření jsou podpora pro pedagogy při práci s žáky, kteří vyžadují při jejich vzdělávání jisté úpravy. Cílem těchto úprav je především **vyrovnávání podmínek ve vzdělávání žáků**, které mohou být ovlivněny pouze mírnými problémy, ale také velmi závažnými obtížemi. Velkou skupinou žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jsou žáci, kteří mají nepříznivý zdravotní stav, různé formy postižení či poruch. Obtíže těchto žáků mohou vyplývat z mnoha faktorů. Mezi tyto faktory tedy často řadíme nepříznivý zdravotní stav, horší socioekonomické postavení rodiny, jiné kulturní, jazykové prostředí, popřípadě nepřipravenost žáka na plnění školní docházky (Michalík, Baslerová a Felcmanová, 2015)

Jak jsme výše uvedli, hlavním cílem podpůrných opatření je jakési vyrovnávání podmínek ve vzdělávání žáků, či studentů. Tedy zajistit, pokud možno, co nejkvalitnější vzdělávání všem žákům bez rozdílu a dorovnat jejich nedostatky. Taktéž popisuje podpůrná opatření Michalík (2020, s. 22): „*postupy a prostředky, kterými je realizováno vzdělávání žáků s SVP tak, aby byly ve vzdělávacím procesu „dorovnány“ handicap vyplývající ze znevýhodnění žáků.*“

Aktuální vymezení jednotlivých podpůrných opatření dle zákona č. 561/2004 Sb.:

- úprava organizace, forem, metod, obsahu, hodnocení vzdělávání, úprava školských služeb (výuka předmětu speciálně pedagogické péče, prodloužení délky středního, vyššího odborného vzdělávání až o dva roky),
- možnost použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a učebních pomůcek, využívání podpůrných nebo náhradních komunikačních systémů, využívání komunikačních systémů neslyšících a osob hluchoslepých, využívání Braillova písma,
- úprava očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených rámcovým vzdělávacím programem (RVP) a akreditovanými vzdělávacími programy,
- poradenská pomoc školy, školského poradenského zařízení,
- úprava podmínek ke vzdělávání, k ukončování vzdělávání,
- vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu (IVP),
- možnost využití asistenta pedagoga,
- možnost poskytnutí vzdělávání nebo školských služeb v prostorách technicky nebo stavebně upravených,
- možnost využití dalšího pedagogického pracovníka, přepisovatele pro neslyšící, tlumočnicka českého znakového jazyka, možnost působení osoby poskytující dítěti podporu po dobu jeho pobytu ve škole nebo školského zařízení, a to dle zvláštních právních předpisů.

Pro přesnější a jednodušší vysvětlení jednotlivých bodů viz. výše ze zákona č. 561/2004 Sb., uvedeme oblasti podpory ve vzdělávání žáků z Katalogu podpůrných opatření (2020):

1. **Organizace výuky** – zde se jedná o úpravu režimu výuky, úprava zasedacího pořádku, další pracovní místo pro žáka ve výuce, snížení počtu žáků ve třídě, vzdělávání v jiném prostředí než školním, různé mimoškolní pobyty, výcviky, kurzy apod.
2. **Pomůcky** – zde se jedná o využívání speciálně pedagogických didaktických pomůcek, kompenzačních a reedukačních pomůcek, a dalších přínosných didaktických materiálů
3. **Modifikace vyučovacích metod a forem** – zde se jedná o individuální práci s žákem, individuální přístup při práci, strukturalizace výuky, kooperativní učení, využití aktivního učení, respektovat vyučovací styl žáka, motivování a podpora žáka, dbát na prevenci únavy a podporu koncentrace pozornosti, pravidelné ověřování, zda žák učivu rozumí

4. **Úpravy obsahu vzdělávání** – zde se jedná o respektování specifických potřeb žáka, úprava obsahu a rozsahu učiva, rozložení učiva na menší celky, obohacování či modifikace učiva
5. **Intervence** – zde se jedná především o spolupráci rodiny se školou či školským poradenským zařízením, intervence poskytovaná nad rámec vyučovacích hodin, rozvoj specifických dovedností, schopností, jazykových kompetencí, poznávacích funkcí, rozvoj a nácvik sebeobsluhy, sociálního chování, využití alternativní a augmentativní komunikace (dále jen AAK), důležitá je také metodická podpora ze strany ŠPP a ŠPZ
6. **Příprava na výuku** – zde se jedná o jiné formy a způsoby přípravy na vyučování
7. **Hodnocení** – zde se jedná o individualizaci hodnocení, rozšířené formy hodnocení, posílení motivačního hodnocení, metody dlouhodobého objektivního sledování žáků
8. **Úprava prostředí** – zde se jedná o úpravy pracovního prostředí, školního prostředí, bezbariérovost areálu školy
9. **Práce s třídním kolektivem** – zde se jedná o navození a udržení dobrého klimatu třídy
10. **Podpora sociální a zdravotní** – zde se jedná o podávání medikace, odlišné stravování, léčebná či režimová opatření, reedukační, socializační, ozdravné pobyty, spolupráce s externími poskytovateli dalších služeb žákům

Úroveň podpory ve vzdělání, tedy stupně podpůrného opatření, stanovují školská poradenská zařízení (dále jen ŠPZ) na základě psychologického a speciálně pedagogického vyšetření žáka. Míra podpory je určována stupněm podpůrného opatření a prostředky speciálně pedagogické podpory. *Podpůrná opatření jsou členěna do pěti stupňů*, a to dle organizační, personální a finanční náročnosti. Určení stupně podpůrného opatření se odvíjí od stavu a míry znevýhodnění, ale přičemž se hodnotí celá vzdělávací situace žáka. Poskytování podpůrných opatření je bezplatné (Bartoňová, Vítková, Bočková, 2016).

Jak již bylo výše zmíněno, **podpůrná opatření se dělí do pěti stupňů**, a to podle obsahu a rozsahu. Lze kombinovat opatření různých stupňů. První stupeň podpůrných opatření si vždy navrhuje a poskytuje sama škola. Druhý až pátý stupeň podpůrných opatření navrhuje školské poradenské zařízení, zároveň jej metodicky doprovází při jeho naplňování. Je velmi časté a přirozené, že pedagogové vzdělávají heterogenní skupiny žáků, každé má totiž jiné tempo, pozornost, paměť, nadání apod., často vyžadují lehkou úpravu v průběhu výuky. Co se týče výuky, tak pedagogové mohou uplatnit různé druhy podpůrných opatření sami od sebe, která

zahrnují především úpravu vzdělávacích metod, úpravu didaktických postupů, využití různých pomůcek apod., zmíněno již viz. výše. Pokud má žák obtíže ve výuce takové, že postačují pedagogické postupy a větší důraz na individuální přístup, navrhuje škola podpůrné opatření 1. stupně. Často právě postačí zmíněná větší individualizace při práci s žákem a motivační podpora ze strany školy a rodiny. V případech, kdy spolupracuje na úpravách více pedagogů je vhodné vytvořit Plán pedagogické podpory (dále jen PLPP), který jasně a stručně popisuje obtíže žáka a uvádí upravené postupy práce při vzdělávání, metody, hodnocení apod. Pokud uvedené úpravy nevedou ke zlepšení po určitém čase (často alespoň 3 kalendářní školní měsíce) popřípadě pokud se žakovy obtíže ještě zhoršují, doporučuje škola zákonnému zástupci nezletilého žáka či zletilému žákovi vyšetření ve školském poradenském zařízení, což jsou pedagogicko psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum. Na základě jednotlivých vyšetření, jako psychologická, speciálně pedagogická, lékařská a dalších podkladů, posoudí školské poradenské zařízení míru obtíží vzdělávacích potřeb žáka. Školské poradenské zařízení následně vydá *Zprávu z vyšetření a Doporučení ke vzdělávání žáka*, které obsahuje doporučení podpůrná opatření (MŠMT – Podpůrná opatření, 2022)

Po obdržení doporučení školského poradenského zařízení a udělení písemného souhlasu zákonného zástupce nezletilého žáka, popřípadě souhlasu zletilého žáka, škola poskytuje podpůrná opatření, a to bezodkladně. **Informovaný souhlas musí být vždy.** Obsahuje výslovné vyjádření s poskytováním podpůrných opatření a je nezbytnou součástí žakovy dokumentace. Pokud zákonný zástupce nezletilého žáka či zletilý žák nesouhlasí s navrhovanými podpůrnými opatřeními, má možnost požádat revizní orgán Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) o prošetření postupu školského poradenského zařízení. Dodržování povinností plnit podpůrná opatření může kontrolovat Česká školní inspekce (MŠMT – Podpůrná opatření, 2022)

Od druhého stupně mají podpůrná opatření jistý objem finančních prostředků, které se na ně poskytují, nazývají se **tzv. normovaná finanční náročnost**. Školám a školským zařízením jsou cíleně poskytovány finanční prostředky ze státního rozpočtu, a to na realizaci podpůrných opatření. Jedná se o podpůrná opatření personálního charakteru, tedy asistent pedagoga, speciální pedagog, či další pedagogický pracovník, dále také charakteru věcného, kam spadají speciální učebnice, pomůcky apod. Podpůrná opatření se poskytují jako nároková, což znamená, že po jejich přiznání se na jejich financování zákonní zástupci nezletilých žáků či zletilí žáci nemusí podílet. Ve velmi častých případech může jedno podpůrné opatření využívat i více žáků současně. Jedná se nejčastěji o úpravu metod, organizaci vzdělávání, výuka

předmětu speciálně pedagogické péče, sdílení asistenta pedagoga mezi více žáky atd. Navrhování je samozřejmě vždy v co nejlepším zájmu vzdělávání žáků (MŠMT – Podpůrná opatření, 2022)

Aby byla správně využívána a poskytována podpůrná opatření doporučená školským poradenským zařízením, popřípadě školou v prvním stupni podpůrného opatření, je třeba dodržovat *určité zásady* a řídit se jimi.

Michalík je uvádí následovně (2020, s. 24):

- efektivita a dostupnost,
- jednotný přístup,
- nediskriminace, spravedlnost,
- rovný přístup,
- odbornost a kvalita,
- rozvoj a otevřenost,
- metodické vedení,
- kontinuita a spolupráce.

2 Školský poradenský systém ve vzdělávání žáků s SVP

Mezi aktéry, kteří poskytují poradenské služby ve školství řadíme školní poradenské pracoviště (ŠPP), které působí přímo na škole a školské poradenské zařízení (ŠPZ), mezi které řadíme pedagogicko-psychologické poradny (PPP) a speciálně pedagogická centra (SPC). Tato zařízení působí mimo školu a poskytují své služby žákům, studentům, jejich zákonným zástupcům, školám a dalším školským zařízením. Při své činnosti spolupracují se středisky výchovné péče a dalšími zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy, orgánem sociálně právní ochrany dětí, policií, soudy, a dalšími subjekty (Bartoňová, Pipeková, Viktorin, Vítková, 2019).

2.1 Školní poradenské pracoviště

Složení školního poradenského pracoviště může tvořit i pět a více osob. Základní tým tvoří výchovný poradce a metodik prevence, tyto dva musí být na každé škole. Od roku 2005 se počítá s přítomností školního psychologa a školního speciálního pedagoga. Bohužel tyto dvě pozice nejsou v dnešní době stále plně zastoupeny na každé škole. Dále může být tým doplněn o sociálního pedagoga, logopeda apod. Školní poradenské pracoviště spolupracuje s třídními učiteli, i dalšími pedagogy, s ředitelem školy a dalšími poradenskými zařízeními. Za poskytování služeb ŠPP má zodpovědnost ředitel školy (Štech, Zapletalová, 2013). Mezi služby, které školní poradenské pracoviště zajišťuje žákům se speciálními vzdělávacími potřebami patří poskytování podpůrných opatření, jejich vyhodnocování, podpora nadaných žáků, prevence školní neúspěšnosti, kariérové poradenství, předcházení rizikovému chování a v závěru poskytování metodické podpory a vedení dalším pedagogům (Flachsová, 2019).

Kvalitní poradenské služby ve školách jsou v současné době jedním z hlavních důkazů kvality inkluzivního vzdělávání a úrovně kvality výchovně vzdělávacího procesu (Zapletalová, 2020). Hlavním cílem školního poradenského zařízení je vytvořit podmínky pro zdravý vývoj žáků, podporovat jejich rozvoj a poskytovat jim podporu v průběhu celého vzdělávacího procesu. A jak již bylo výše zmíněno, poradenské služby nejsou určeny pouze pro žáky a studenty, ale nabízí odbornou poradenskou službu i zákonným zástupcům (Mertin, Krejčová et al., 2020). Je na místě, aby škola o svých službách informovala i veřejnost, tedy ony zmíněné zákonné zástupce, další blízké apod. V dnešní době jsou vhodnou formou informovanosti např. webové stránky školy.

Podrobnější informace o jednotlivých pracovnících školního poradenského pracoviště:

Výchovný poradce

Výchovný poradce je většinou zároveň i učitelem, který k tomu plní právě roli výchovného poradce. Náplň jeho práce je legislativně vymezena a jsou stanoveny jisté požadavky na jeho vzdělání a služby, které by měl poskytovat. Poskytuje pedagogické poradenství v oblasti vzdělávání, výchovy, volby povolání či studia. Často se stává, že výchovný poradce plní i funkci metodika prevence, pro kvalitnější služby se však tato varianta nedoporučuje. Jeho hlavní činností je kariérové poradenství žákům. Spadá sem zajišťování administrativních záležitostí, poskytování informací o podávání přihlášek na střední či vysoké školy žákům, studentům a jejich zákonným zástupcům, napomáhá s výběrem vhodné školy,

vyplňováním přihlášek, popřípadě pomáhá řešit odvolání v případech nesplnění přijímacích zkoušek (Knotová et al., 2014). Mezi jeho další úkoly může spadat primární péče v oblasti zdravého psychického i sociálního vývoje žáků, oblast prevence a řešení sociálně patologických jevů. Jeho pozornost je zaměřena především na žáky s poruchami chování, s úzkostmi, s porušeným sebepojetím, na žáky s náročnými životními situacemi. Na některých školách se mohou podílet na organizaci sociometrických šetřeních, k napomáhání zlepšení vztahů ve třídě a řešení dynamiky ve třídách. Dále mohou organizovat či pomáhat s organizací besed a preventivních programů pro žáky či studenty s odborníky na témata jako drogy, šikana, problematické chování apod. (Bendl et al., 2016).

Na některých školách bývá výchovný poradce samotným koordinátorem zajišťování vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, a to dle vyhlášky 27/2016 Sb. Tato situace nastává tehdy, kdy školní speciální pedagog, popřípadě školní psycholog nejsou součástí školního poradenského pracoviště. Dostává tedy na starost záležitosti týkající se vzdělávání žáků s SVP, jejich evidenci, komunikaci s jednotlivými školskými poradenskými zařízeními a s rodiči těchto žáků. Mezi činnosti výchovného poradce řadíme činnosti organizační, metodické, intervenční, diagnostické. Podrobný výčet činností výchovného poradce nalezneme v příloze k vyhlášce č. 72/2005 Sb.

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je pedagog a zároveň tedy poradenský pracovník, který má odborné zaměření na primární prevenci rizikového chování žáků a studentů, a zároveň nemá snížený úvazek přímé pedagogické činnosti. Náplň jeho práce je legislativně vymezena. Vhodného pedagoga pro pozici metodika prevence určuje ředitel školy (Knotová et al., 2014).

„Rozsah činností školního metodika prevence je vždy vymezen konkrétní zakázkou ředitele školy. V případě fungování rozšířeného modelu školního poradenského pracoviště na škole dochází k redukci některých poskytovaných činností ze strany metodika prevence vzhledem ke spolupráci poradenských pracovníků školy.“ Vosmik (2018, s. 61). Jak již bylo zmíněno výše u výchovného poradce, je doporučeno, aby práci výchovného poradce a školního metodika prevence nevykonával jeden pedagog. Rozsáhlé okruhy činností u každé pozice znemožňují vykonávání obou pozic naplno, a tak je tato situace velmi nevhodná. Podrobný výčet činností školního metodika prevence popisuje příloha vyhlášky 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Školní metodik prevence provádí činnosti trojího druhu. Spadají sem činnosti metodické a koordinační, informační, poradenské. Mezi metodické a koordinační činnosti spadají aktivity jako tvorba minimálního preventivního programu školy, následná kontrola jeho plnění, koordinace a pořádání besed či přednášek na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, šikana, vandalismu a kriminálního chování a dalších sociálně patologických jevů. Dále mezi jeho náplň práce patří metodické vedení dalších pedagogů školy, vedení jejich vzdělávání v oblasti problematiky sociálně patologických jevů. Školní metodik prevence pořádá besedy, přednášky, aktivity, které jsou zaměřeny na kulturní a etnické odlišnosti s cílem preventivnosti rasismu a xenofobie. Dále sem řadíme spolupráci s dalšími odborníky a zařízeními na prevenci sociálně patologických jevů. Jeho úkolem je vést evidenci, shromažďovat zprávy a informace o žácích, kteří jsou v péči dalších odborníků, vést záznamy o své činnosti, svých navržených či realizovaných úkonech a opatřeních. Mezi informační stránku jeho práce patří zjišťování a předávání zpráv o problematice sociálně patologických jevů, vedení databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence, jako je orgán sociálně právní ochrany, policie, poradny apod. A mezi poradenskou stránku práce patří práce s žáky s poruchami chování, s rizikem a projevy patologického chování. Dále poskytovat poradenskou službu těmto žákům, popřípadě jejich zákonným zástupcům, dalšími pedagogům, a zajišťování péče těchto žáků dalšími odborníky (Knotová et al., 2014).

Školní psycholog

Jak již bylo výše zmíněno, pozice školního psychologa je v České republice uvedena od roku 2005. I přes to, že v mnoha školách stále není jeho pozice zastoupena, je jeho role velmi osvědčena. Náplň jeho práce je legislativně vymezena a kompletní výčet jeho činností nalezneme v příloze vyhlášky 72/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Jeho činnosti jsou poměrně obsáhlé a mezi ty, které musíme s nutností zmínit patří diagnostická a depistážní činnost. Školní psycholog má tu výhodu, že pracuje přímo na škole, kterou velmi dobře zná a zná především žáky, studenty, takže v případě potřeby může zasáhnout či pomoci. Mezi jeho klientelu spadají tedy žáci a studenti příslušné školy, které má možnost dlouhodobě pozorovat v kontaktu s dalšími žáky, studenty, učiteli, rodiči. Předtím než byla pozice školního psychologa na školách zřízena, navštěvovali žáci kvůli psychologické péči školská poradenská zařízení, tedy PPP nebo SPC. Hlavní činnosti, které školní psycholog vykonává jsou činnosti konzultační, poradenské, diagnostické a informační. Pracuje s žáky, studenty, pedagogy, tak i s rodiči, spolupracuje s dalšími odborníky a poradenskými zařízeními. Spoluúčastní se na péči o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, participuje na kariérovém poradenství,

koordinuje prevenci sociálně patologického chování, poskytuje individuální konzultace apod. Dále se s učiteli podílí na přípravě a realizaci zápisu do prvních tříd a prevenci odkladů předškolních dětí (Bendl et al., 2016). Je také součástí pedagogických rad, organizuje vzdělávací akce jako workshopy, semináře apod. Důležitá je pravidelná komunikace mezi ním a dalšími pedagogy, neboť jeho postřehy a informace jsou velmi cenné, jelikož má jiný úhel pohledu na situace a může pedagogům poskytnout tedy zcela odlišné informace. Školní psycholog se může účastnit třídnických hodin, vést rozhovory s třídním učitelem o diagnostických šetřeních, a tak plánovat společné kroky v různých situacích (Braun et al., 2014). Účastní se vyhledávání a identifikace žáků s výukovými a výchovnými problémy, a to buď sám nebo ve spolupráci se školním speciálním pedagogem, pokud je součástí školního poradenského pracoviště. Další oblastí jeho práce bývá krizová intervence, což je odborná a včasná pomoc v náročných životních situacích, jako např. úrazy, vážná onemocnění, zátěžové situace, úmrtí v rodině atd. (Růžičková, 2018).

Školní speciální pedagog

Stejně jako školní psycholog, může být na školách zřízena pozice školního speciálního pedagoga. Školní speciální pedagog může na školách pracovat individuálně nebo ve spolupráci se školním psychologem, pokud je na škole také zřízen, a také samozřejmě se zbytkem týmu školního poradenského pracoviště. Jeho hlavní náplní práce jsou spjaté s inkluzí žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Jeho náplň práce a výčet činností je dán přílohou vyhlášky 72/2005 Sb. a vyhláškou 27/2016 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Školní speciální pedagog poskytuje především předmět speciálně pedagogické péče a diagnostiku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V předmětu speciálně pedagogické péče jsou nabízeny různé aktivity, jako např. reedukace čtení, psaní, grafomotoriky, rozvíjení paměti, pozornosti a mnoho dalších schopností, dovedností a vědomostí, zdokonalovat jazykové kompetence a sociální dovednosti. Hlavním cílem tohoto předmětu je efektivní reedukace obtíží žáka. V předmětu speciálně pedagogické péče je také možnost kompenzovat nedostatečnou domácí přípravu (Flachsová, 2019). Mezi jeho činnosti tedy spadá práce se žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami, komunikuje se školskými poradenskými zařízeními, poskytuje metodické vedení dalším pedagogům v oblasti problematiky žáků s SVP, provádí depistáž žáků, kteří by mohli mít speciální vzdělávací potřeby. Mezi další činnosti může patřit individuální práce se žáky v podobě reedukačních činností, participuje na tvorbě, vyhodnocování, realizování i upravování individuálních vzdělávacích plánů, popřípadě plánů pedagogické podpory či podpůrných opatření (Kendíková, 2017). Zaměřuje se především na

komunikaci se žáky, studenty, vedením školy, dalšími pedagogy, zákonnými zástupci a dalšími spolupracujícími zařízeními. Náplň práce školního speciálního pedagoga zahrnuje přesněji diagnostickou, depistážní, intervenční, koordinační a metodickou činnost. Konkrétní náplň jeho práce je vždy určena požadavky dané školy na základě požadavků zákonných zástupců, žáků i pracovníků školy (Pipeková et al., 2019). Růžičková (2018) také uvádí, že mezi hlavní činnosti školního speciálního pedagoga spadá i nákup a evidence speciálně pedagogických pomůcek, a také pořizování či shánění didaktických materiálů, které následně představuje dalším pedagogům a vysvětluje jejich užívání.

2.2 Školské poradenské zařízení

Poradenská pomoc školského poradenského zařízení je ukotvena ve školském zákoně, přesněji v §16a. Popisuje, že školské poradenské zařízení poskytne poradenskou pomoc dítěti, žákovi, studentovi, zákonnému zástupci na základě žádosti. Škola nebo školské poradenské zařízení doporučí zákonnému zástupci, aby vyhledal poradenskou pomoc ŠPZ v případech, pokud je to v zájmu a dobru dítěte. Školská poradenská zařízení mají při vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami velkou roli. Aby mohlo školské poradenské zařízení poskytnout své služby, musí zákonný zástupce nezletilého dítěte, popřípadě sám zletilý žák udělit informovaný souhlas. Služby se poskytují bezplatně, převážně na základě žádosti zákonných zástupců či škol (Kendíková, 2018). Školská poradenská zařízení provádí informační, diagnostické, poradenské a metodické činnosti pro žáky, studenty, zákonné zástupce, školy. Pomáhají při volbě vzdělávání a poskytují speciálně pedagogické, pedagogicko - psychologické služby, také preventivně výchovnou péči, popřípadě pomáhají s výběrem budoucího povolání. Výsledkem poradenské pomoci školského poradenského zařízení je především zpráva doporučení, ve kterých jsou uvedeny závěry z vyšetření a navržení podpůrných opatření určitého stupně, která odpovídají speciálním potřebám daného dítěte (Knotová et al., 2014).

Poradenská služba by měla být poskytnutá bez zbytečného odkládání, a to nejpozději do 3 měsíců od přijetí žádosti o poradenskou pomoc. Jsou ovšem i výjimky, kdy v naléhavých případech ohrožujících situaci dítěte, se poradenská služba poskytuje ihned po obdržení žádosti. Účelem poradenských služeb je především podpořit vhodné podmínky pro správný fyzický i psychický vývoj žáků, podpořit jejich začleňování do společnosti, podpořit je v procesu vzdělávání a při rozvoji jejich osobnosti (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Vyhláška č. 72/2005 Sb. §4 taktéž uvádí dokumentaci, kterou je každé školské poradenské zařízení povinno vést. V dokumentaci jsou obsaženy veškeré žádosti o poskytování poradenské služby, záznamy z vyšetření, průběh, použitý diagnostický materiál, výsledky vyšetření, poskytnutá péče, a také zpráva a doporučení ke vzdělávání. Dále jsou v ní obsaženy informované souhlasy zákonných zástupců, spolupráce se školami a dalšími zařízeními a odborníky, popřípadě revize zprávy či doporučení.

Školská poradenská zařízení mohou své služby poskytovat formou ambulantní či terénní. Ambulantní forma služeb může být poskytnuta i jednorázově v případech, kdy se jedná o radu při nějakém aktuálním problému. Ambulantní forma služeb může být poskytnuta i opakovaně, což je častější varianta, a jedná se o situace, kdy je žák vyšetřen ve školském poradenském zařízení a následně dochází opakovaně na kontrolní přešetření. Někteří klienti mohou docházet do zařízení i pravidelně, kde se konají reedukace potíží s pracovníky školského poradenského zařízení. Terénní forma služeb je poskytována tak, že pracovníci jezdí do škol či jiných školských zařízení. Probíhají konzultace s pedagogy, s vedením školy, metodické vedení pedagogů či pracovníků školního poradenského pracoviště, zaučování při práci s kompenzační pomůckou. Dále se jedná o pozorování žáka v jeho přirozeném prostředí, pozorování vhodnost nastavených podpůrných opatření a jejich uplatnění apod. Terénní služba v menší míře probíhá přímo v rodinách klientů, tato činnost je však typická především pro speciálně pedagogická centra (Michalík, Baslerová, Felcmanová a kol., 2015).

2.2.1 Pedagogicko – psychologická poradna

Cílovou skupinou pedagogicko – psychologické poradny (PPP) jsou děti, žáci, studenti se specifickými poruchami učení, jako je např. dyslexie, dysgrafie, dyspraxie, dyskalkulie atd., dále s poruchami chování a mimořádně nadané od 3 let věku do ukončení vzdělání, maximálně však do 26 let věku. PPP se podílejí na vzdělávacím procesu, a to v případech, kdy je žákům, studentům vzdělávací proces nějak znesnadněn. Hlavní činností pedagogicko – psychologické poradny je přímá práce s již zmíněnými žáky či studenty, popřípadě s jejich rodiči, a to především individuální formou péče, popřípadě skupinovou formou práce. Na základě jejich doporučení je často volena či upravena vzdělávací cesta žáka, ovlivňují proces přijímání a upevňování nových poznatků, postojů, hodnot. Poskytují kariérové poradenství, podílejí se na činnostech v oblasti prevence rizikového chování u žáků a studentů, metodicky vedou další pedagogy ve školách a školských poradenských zařízeních (Knotová et al., 2014)

Mezi primární pracovníky pedagogicko – psychologických poraden patří psychologové, speciální psychologové, sociální pracovníci a metodik prevence. Pedagogicko – psychologická poradna poskytuje své služby na základě žádosti buďto zákonných zástupců nebo zletilého dítěte, oba často učiní své rozhodnutí na základě doporučení školy. Po vyšetřeních, a na základě jejich výsledků, se navrhuje podpůrná opatření, která jsou vypsána ve zprávě, což je výstup z vyšetření v PPP. Zpráva se předává zákonnému zástupci, popřípadě zletilému žákovi a ten má možnost zprávu předat škole nebo jiným zařízením, které se daným problémem zabývají. Po předání zprávy by se měla začít uskutečňovat podpůrná opatření (Bendl et al., 2016). Služby PPP se poskytují na pracovištích nebo návštěvami pracovníků ve školách a školských zařízeních. Pedagogicko – psychologická poradna spolupracuje s dalšími školskými, sociálně-právními, zdravotnickými zařízeními, ambulancemi, institucemi atd. (Michalík, Baslerová, Felcmanová a kol., 2015).

Pedagogicko – psychologická poradna, jako školské poradenské zařízení, je zřizována dle zákona č. 561/2004 Sb., školského zákona, ve znění pozdějších změn. Podrobněji je o PPP uvedeno ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, kde jsou také vymezeny standartní činnosti a služby, které jsou žákům, studentům poskytovány, a to bezplatně. Služba může být zpoplatněna pouze v případech, že bude poskytnuta tehdy, když o ni požádá jiný subjekt, např. soud. Při poskytování služeb pedagogicko – psychologickou poradnou je kladen velký důraz na ochranu práv a osobních údajů jejich uživatelů.

Činnosti, které pedagogicko – psychologická poradna standartně poskytuje a zajišťuje:

- psychologická a speciálně pedagogická vyšetření pro žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami a žáky, studenty mimořádně nadané,
- poskytování psychologické a speciálně pedagogické intervence žákům, studentům,
- pedagogicko – psychologické vyšetření zaměřené na připravenost žáků na povinnou školní docházku,
- vydávání zpráv a doporučení za účelem stanovení podpůrných opatření, za účelem odložení povinné školní docházky, za účelem zařazení žáka či studenta do školy, třídy, oddělení nebo studijní skupiny zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona nebo zařazení či převedení do vzdělávacího programu odpovídajícího vzdělávacím potřebám žáka či studenta,

- poradenské služby žákům a studentům z odlišného kulturního prostředí, s odlišnými životními podmínkami,
- poradenské služby žákům a studentům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti, se vznikem problémů v osobnostním či sociálním vývoji,
- kariérové poradenství žákům, kteří ukončují základní vzdělávání,
- poradenskou, informační, metodickou a konzultační podporu zákonným zástupcům žáků a studentů,
- metodická podpora škole a dalším školským zařízením při poskytování poradenských služeb a podpůrných opatření,
- prostřednictvím metodika prevence zajišťují prevenci rizikového chování, koordinaci školních metodiků prevence a realizaci preventivních opatření (Vyhláška 72/2005 Sb., § 5, odst. 3).

Psycholog v PPP

Psycholog v PPP provádí činnosti v oblastech pedagogicko – psychologického poradenství, konzultace, psychologickou diagnostiku, intervence, krizové intervence. Zaměřuje se na práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, na práci s rodinou, se školou či jiným školským zařízením. Dále provádí poradenskou činnost a metodickou podporu v rámci komplexní péče o žáky a studenty s SVP. Cílem jeho odborných činností je pomoc klientovi dosáhnout co nejlepších vzdělávacích možností a co nejvíce kompenzovat jeho speciální vzdělávací potřeby (Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, 2022).

Standartní činnosti psychologa v pedagogicko – psychologické poradně:

- komplexní nebo zaměřená diagnostika žáků a studentů s výukovými a výchovnými problémy, žáků a studentů nadaných a mimořádně nadaných,
- posuzování připravenosti na školu,
- psychologická diagnostika k navržení podpůrných opatření, jako pomoc při volbě další školy či povolání,
- pozorování ve školách a školských poradenských zařízeních, hodnocení účinnosti nastavených podpůrných opatření,
- poradenská intervence žákům, studentům, zákonným zástupcům, dalším pedagogickým pracovníkům,
- zajištění krizové intervence žákům, studentům, zákonné zástupce, pedagogy,

- individuální práce s žáky a studenty nadanými a mimořádně nadanými, s rizikovým chováním, s obtížemi v adaptaci, s osobnostními či vztahovými problémy aj.,
- spolupráce s dalšími zařízeními, odborníky, institucemi,
- metodické vedení pedagogických pracovníků škol, zákonných zástupců, pracovníků školních poradenských pracovišť,
- vedení spisové dokumentace,
- spolupráce na tvorbě materiálů jako podkladů ke vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, 2022).

Speciální pedagog v PPP

Speciální pedagog v pedagogicko – psychologické poradně se zaměřuje na činnosti v oblastech speciálně pedagogické diagnostiky, speciálně pedagogického poradenství a speciálně pedagogické intervence. Spolu s ostatními pracovníky z PPP pracuje s žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami, dále také s rodinou klienta, se školou a s jiným školským zařízením. Zabývá se poradenskou činností a metodickou podporou v rámci komplexní péče o klienty se speciálními vzdělávacími potřebami. Stejně jako všichni další pracovníci PPP se snaží o co největší rozvoj žáků a studentů s SVP a o dosažení co nejlepších možností ke vzdělávání vzhledem k jejich individuálním potřebám (Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, 2022).

Standartní činnosti speciálního pedagoga v pedagogicko – psychologické poradně:

- individuální a skupinová speciálně pedagogická diagnostika se zaměřením na odlišnosti ve vývoji, řečové obtíže, výukové obtíže, výchovné obtíže, nadání a mimořádné nadání, kariérové poradenství, sociální kompetence atd.,
- navrhování podpůrných opatření, jejich členění do stupňů a kombinace,
- doporučení ke vzdělávání žáků a studentů se specifickými poruchami učení nebo chování a dalšími speciálně vzdělávacími potřebami,
- zařazování a přeřazování žáků a studentů se závažnými vývojovými poruchami učení nebo chování do škol, tříd, oddělení, studijních skupin zřízených dle §16,
- speciálně pedagogické poradenství a intervence v rámci komplexní péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami,
- reedukace žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními,
- poradenské vedení zákonných zástupců, a dalších rodinných příslušníků,

- metodická podpora pedagogických pracovníků škol a školských zařízení,
- pozorování účinnosti doporučených podpůrných opatření ve školách a školských zařízeních,
- spolupráce s dalšími zařízeními, odborníky, institucemi,
- vedení spisové dokumentace,
- zpracování zprávy z vyšetření a doporučení ke vzdělávání žáků a studentů s SVP (Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, 2022).

Sociální pracovník v PPP

Sociální pracovník v pedagogicko – psychologické poradně se zaměřuje na činnosti v oblastech sociálně právního poradenství, sociálních intervencí. Zajišťuje komunikaci s klienty, jejich zákonnými zástupci, zjišťuje důvod, proč vyžadují poradenskou službu, podílí se na vedení spisové dokumentace, poskytuje sociální poradenství a informuje o sociálních službách dostupných v daném regionu (Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, 2022).

Standartní činnosti sociálního pracovníka v pedagogicko – psychologické poradně:

- analytické a metodické činnosti v sociálních oblastech,
- odborné poradenství v oblastech sociálně právního poradenství a sociální intervence,
- zajišťování s klienty a jejich zákonných zástupců,
- spolupráce v multidisciplinárním týmu, s dalšími odborníky, zařízeními apod.,
- podíl na získávání podkladů v rámci poradenské služby,
- poskytování sociálního poradenství, poradenství o sociálních službách nebo sociální rehabilitaci v daném regionu,
- podílení se na vedení spisové dokumentace,
- poskytování informací a zprostředkování kontaktu s dalšími institucemi poskytující pomoc a podporu při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, 2022).

Metodik prevence v PPP

Metodik prevence v pedagogicko – psychologické poradně se zaměřuje na oblast prevence, především v rámci koordinačního a metodického vedení školních metodiků prevence a věnuje se především prevenci rizikového chování. Poskytuje metodické i přímé služby prevence (Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, 2022).

Standartní činnosti metodika prevence v pedagogicko – psychologické poradně:

- koordinace a metodická podpora školních metodiků prevence, organizace pravidelných setkání, seminářů, školení, poskytování odborných konzultací,
- pomoc při řešení aktuálních problémů spojených s výskytem rizikového chování, a to na žádost školy či školského zařízení,
- zajištění prevence rizikového chování, realizace preventivních opatření ve vymezených oblastech krajským úřadem,
- metodické vedení pedagogických pracovníků škol, zákonných zástupců,
- spolupráce se školním poradenským pracovištěm, dalšími odborníky,
- udržení pravidelného kontaktu a spolupráce s krajským školským koordinátorem, s institucemi, s organizacemi, se subjekty, kteří se v kraji v oblasti prevence rizikového chování angažují (Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, 2022).

2.2.2 Speciálně pedagogické centrum

Speciálně pedagogická centra (SPC) se řadí taktéž, jako pedagogicko – psychologické poradny, mezi školská poradenská zařízení, která jsou definována školským zákonem č. 561/2004 Sb. Poskytují služby žákům, studentům se zdravotním postižením, jejich zákonným zástupcům, školám, a to za účelem zajištění informací, poradenství, diagnostik, metodického vedení atd. Napomáhají také v preventivně výchovné péči, v hledání vhodného vzdělání či profesního uplatnění. Speciálně pedagogická centra spolupracují s dalšími orgány, institucemi a zařízeními z oblasti zdravotnictví, sociálních věcí, sociálně právních a dalších. Služby poskytované speciálně pedagogickými centry jsou bezplatné a mohou být poskytnuty na základě podání žádosti a písemným souhlasem zákonného zástupce nezletilého žáka, popřípadě zletilého žáka. Žák, student a zákonný zástupce jsou před zahájením služeb SPC srozuměni s rozsahem, délkou, záměrem, obsahem a dalšími náležitostmi, které jsou před zahájením poskytování služeb důležité znát. Důležité je také zmínit důsledky a rizika, které by mohly nastat v případě neposkytnutí služeb SPC a seznámit druhou stranu s právy a povinnostmi, které jsou s poskytováním služeb spojeny. Pracovníci SPC dbají na to, aby všechny informace byly podány srozumitelně a co nejpřesněji, a aby se žadatelé mohli popřípadě na jakékoli dotazy doptat (Michalík, 2013a). Oproti pedagogicko - psychologickým poradnám jsou speciálně pedagogická centra vyhraněná svým zaměřením. Každé se specializuje na konkrétní cílové skupiny osob s postižením, a dle toho se pak odvíjí služby poskytované nad rámec těch

základních. Speciálně pedagogická centra se dělí dle svých poskytovaných služeb s ohledem na druh postižení na centra pro žáky a studenty se zrakovým, sluchovým, tělesným, mentálním postižením, s narušenou komunikační schopností, s poruchou autistického spektra a pro žáky a studenty s kombinovaným postižením (Michalík et al., 2015)

Speciálně pedagogická centra jsou považována za velmi důležitý faktor inkluze a jejich význam spočívá v odbornosti pracovníků. Pracovníci ve speciálně pedagogických centrech poskytují specializované služby, které dávají klientům obrovský význam při fungování inkluzivního vzdělávání. Činnost těchto pracovníků by měla být stavena na spolupráci, kooperaci a partnerství. Protože jedině v případě, kdy všichni zúčastnění budou spolu náležitě spolupracovat, se může dosáhnout efektivního a žádaného inkluzivního vzdělávání (Knowledge and Human Development Authority, 2017).

Jak již bylo výše zmíněno, SPC se tedy zaměřují na poskytování poradenských služeb pro žáky a studenty se zdravotním postižením a k tomu také se zdravotním znevýhodněním, kteří jsou inkluzivně vzděláváni v běžných školách, ale také ve školách, třídách, oddělení či studijní skupině zřízené dle §16. Služby poskytované speciálně pedagogickým centrem mohou využívat zpravidla děti od tří let věku, dále žáci a studenti do 19ti let, pokud se student vzdělává, tak do 26ti let věku. Dále služby mohou využívat zákonní zástupci, pedagogičtí pracovníci atd. Poskytování služeb probíhá ambulantní nebo terénní formou. Ambulantně se služby poskytují na pracovišti konkrétního SPC. Terénní forma je poskytována návštěvami pracovníků ve škole, rodině, popřípadě v zařízeních, která se zabývají péčí o děti s postižením (Bendová, 2015). Pracovníci speciálně pedagogických center se zaměřují na pomoc se začleněním žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a také na včasnou intervenci. Hlavním úkolem včasné intervence je rozvoj dílčích funkcí, které podporují celkový psychomotorický vývoj. Mezi úkoly patří také pomoc při řešení komplikací, které jsou spojeny se vzděláváním a výchovou žáků a studentů se zdravotním postižením či znevýhodněním. Poradenství v rámci SPC je poskytováno komplexně a zaměřuje se na spolupráci se žákem, studentem, zákonným zástupcem, školou, dalším poradenským zařízením, popřípadě také např. služby v resortu zdravotnictví, sociálních věcí, spravedlnosti (Michalík, Baslerová, Felcmanová, 2015).

Speciálně pedagogická centra se dle vyhlášky č. 72/2005 Sb. zaměřují na poskytování standartních činností, a to přesněji standartních činností společných a standartních činností speciálních. Standartní činností společné jsou pro všechna speciálně pedagogická centra

v České republice stejná a standartní činnosti speciální jsou charakteristická dle typu zdravotního postižení nebo zdravotního znevýhodnění.

Mezi standartní činnosti společně řadíme tyto:

- Depistáž žáků se zdravotním postižením,
- komplexní (speciálně pedagogická a psychologická) diagnostika žáka, studenta,
- přímá práce s žákem, studentem,
- včasná intervence,
- konzultace a metodické vedení pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy, další školská zařízení,
- tvorba plánu péče o žáka,
- sociálně právní poradenství,
- krizová intervence,
- kariérové poradenství,
- zapůjčování odborné literatury, rehabilitačních, kompenzačních pomůcek klientům, jejich zákonným zástupcům, popřípadě i pedagogům,
- rehabilitace pedagogicko – psychologickými prostředky,
- vedení dokumentace, příprava dokumentů,
- koordinace činností s poradenskými pracovníky škol, s pedagogicko – psychologickými poradnami, se středisky výchovné péče a dalšími odborníky,
- zpracování návrhů individuálních vzdělávacích plánů,
- zpracování zprávy a doporučení ke vzdělávání (Michalík a kol., 2013).

Standartní činnosti speciální jsou definovány dle specifika a zaměření konkrétního SPC pro konkrétní druh zdravotního postižení. Podrobný výčet standartních činností speciálních jednotlivého SPC nalezneme v příloze č. 1 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, zde se jim však více věnovat nebudeme.

Tým pracovníků speciálně pedagogického centra je tvořen speciálními pedagogy, psychology a sociálními pracovníky, popřípadě dle druhu a stupně postižení může být tým doplněn dalšími odborníky. Pracovníci SPC musí dokonale znát problematiku daného postižení, ale také speciálních vzdělávacích potřeb obecně. Musejí umět pracovat v týmu, jelikož důsledná péče o klienta si vyžaduje spolupráci zákonných zástupců, speciálního

pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka, pedagogů ve škole, lékařů a dalších odborníků. Každý pracovník speciálně pedagogického centra má svou nezastupitelnou roli od které se odvíjejí další činnosti. Všichni pracovníci SPC se scházejí na pravidelných poradách, kde mimo jiné projednávají aktuální záležitosti, plánují výjezdy a zlepšují spolupráci. Tým ještě může být doplněn o administrativního pracovníka, avšak tuto pozici nemá mnoho pracovišť, v menších ji vykonává sociální pracovník. Náplň práce jednotlivých pracovníků SPC je jiná, ale všechny se vzájemně ovlivňují a doplňují (Michalík, 2013a). Všichni výše zmínění pracovníci by měli mít především určité žádoucí osobnosti vlastnosti a charakteristiky. Mezi ně spadá trpělivost, empaticnost, kreativita, flexibilita, schopnost sebekontroly a introspekce, umět naslouchat, být asertivní. A na závěr by měli umět hovořit citlivě, umět jednat s lidmi, nepovyšovat se a nezapomenout si udržet profesionální odstup (Mertin, Krejčová et al., 2020).

Psycholog v SPC

Hlavní náplň práce psychologa ve speciálně pedagogickém centru je vývojové hodnocení, posuzování školní zralosti, práce s rodinou na vhodnosti výchovných přístupů, pomoc při začlenění žáků a studentů do škol, kariérové poradenství, výběr vhodné školy a zajištění podmínek pro vzdělávání, navrhování doporučení k využívání stimulačních opatření. Podle zaměření a možností centra dělá skupinové činnosti s dětmi. Psycholog v SPC by měl umět určit vývojový stupeň, zjistit příčinu odchylky ve vývoji od věkové normy, popsat prognózu klienta a jeho individuální potíže. Měl by být trpělivý, kreativní, umět diagnostikovat a kombinovat různé diagnostické nástroje, měl by mít znalosti a dovednosti, které souvisí s určitým typem postižení. Psycholog v SPC úzce spolupracuje s klinickými psychology, psychiatry a dalšími odborníky (Michalík et al., 2013).

Sociální pracovník v SPC

Hlavní náplní práce sociálního pracovníka ve speciálně pedagogickém centru je individuální konzultace s klienty, podpora ambulantní či terénní formou přímo v rodinách nebo školách klienta. Sociální pracovník v SPC se věnuje sociálnímu poradenství, pomáhá s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek, zapůjčuje rehabilitační a kompenzační pomůcky spolu s odbornou literaturou. Vede dokumentaci, poskytuje informace o navazujících službách, spolupracuje s dalšími odborníky. Sociální pracovník pomáhá jak rodinám, tak školám. Často bývá prvním pracovníkem speciálně pedagogického centra, se kterým se klient a jeho zákonný zástupce setkávají, proto je velmi důležité, aby uměl navázat kontakt, vzbudit v nich důvěru a zájem o spolupráci. Sociální pracovníci jsou důležitým článkem v centru,

jelikož fungují jako stěžejní bod komunikace. Vzhledem k jejich náplni práce mají přehled o celkovém dění v SPC, dokáží odborně poradit, odkázat či nasměrovat na požadovanou pomoc. Sociální pracovník by měl být trpělivý, empatický, mít skvělé komunikační dovednosti a mezioborové znalosti (Michalík et al., 2013).

Speciální pedagog v SPC

Speciální pedagog v SPC má seznam poskytujících činností poměrně obsáhlý. Mezi jeho hlavní náplň práce patří poskytovat žákům, studentům služby jako speciálně pedagogickou diagnostiku, posouzení způsobilosti k zahájení školní docházky, popřípadě doporučení odkladu, volba vhodné školy. Mezi další činnosti spadá depistáž dětí se zdravotním postižením či se zdravotním znevýhodněním, s tím spojená včasná intervence a individuální konzultace a klientem a jeho zákonnými zástupci. Dále poskytuje služby komplexní rehabilitace, metodickou podporu zákonným zástupcům a pedagogům školy a dalších školských zařízení. Zapůjčuje kompenzační a rehabilitační pomůcky, odbornou literaturu. Jeho práce s žákem nemusí být pouze individuálně, ale může pracovat se skupinou či větším kolektivem žáků. Speciální pedagog se zapojuje i do kariérového poradenství žáků, studentů se zdravotním postižením či znevýhodněním. Často se stává pomocnou rukou rodiny, jelikož bývá svými poradenskými službami nápomocen při výchově dítěte, stimulaci jeho vývoje v rodině, radí při výběru stimulačních pomůcek či vhodných hraček. Speciální pedagog musí důkladně znát problematiku postižení, kterým se zabývá, ale také problematiku žáků se speciálními potřebami celkově. Měl by být trpělivý, empatický, dobře kooperovat s dalšími zúčastněnými, jako zákonní zástupci, škola, školská zařízení, lékaři apod. Kromě komunikace s odborníky je ale především důležitá komunikace se samotným klientem a školou, kterou žák navštěvuje, jelikož se od toho dále odvíjí žákovo úspěšné vzdělávání (Kucharská, Mrázková, Wolfová, Tomická, 2013).

Souhrn standartních činností speciálního pedagoga v SPC:

- speciálně pedagogická diagnostika žáka, studenta,
- posouzení školní připravenosti žáka, popřípadě doporučení odkladu,
- vytváření plánu péče o klienta,
- individuální nebo skupinová forma práce s žákem, studentem,
- konzultace, metodické vedení zákonných zástupců, dalších pedagogů,
- kariérové poradenství žákům se zdravotním postižením či znevýhodněním,
- včasné intervence,

- pomoc a podpora při začlenění žáka, studenta se zdravotním postižením či znevýhodněním – úprava prostředí, nácvik práce s pomůckami apod.,
- komplexní rehabilitace,
- doporučení k výběru vhodné instituce ke vzdělávání žáka, studenta,
- vedení dokumentace,
- doporučení podpůrných opatření,
- zpráva a doporučení ke vzdělávání z vyšetření atd. (Michalík, 2013a)

Poskytování služeb v SPC

Nejčastějším způsobem, kterým se zákonný zástupce dítěte s SVP dozvídá o službách a činnostech SPC je vzdělávací instituce, ve které se žák vzdělává, tedy mateřská škola či základní škola. Tuto informaci sděluje buďto ředitel dané organizace, pedagogové, kteří s dítětem pracují nebo od pracovníků školního poradenského pracoviště, které má za úkol vyhledávání žáků, kteří by potřebovali podporu ve vzdělávání. Školní poradenské pracoviště (ŠPP) může být prvním článkem k navázání kontaktu, ale je potřebné, aby se zahájením poradenské služby souhlasil zákonný zástupce. Souhlas zákonného zástupce je pro začátek spolupráce se speciálně pedagogickým centrem a pro práci s dítětem stěžejní. Způsob, jakým zákonný zástupce SPC kontaktuje je na něm. Může centrum kontaktovat telefonicky, formou emailové zprávy či osobní schůzka se sociálním pracovníkem nebo jiným členem SPC, se kterým se domluví první schůzka. Během první schůzky bude zákonný zástupce informován o náležitostech a možnostech, které služba poskytuje a také o celkové spolupráci s centrem (Valenta, 2020).

Zákonní zástupci dětí se zdravotním postižením kontaktují speciálně pedagogické centrum nejčastěji v případech, kdy potřebují radu či pomoc spojenou se zdravotním postižením jejich dítěte v oblasti podpory ve vzdělávání a stimulace. Zákonní zástupce se také obrací na SPC při výběru vhodné vzdělávací instituce pro jejich dítě nebo při problémech, které se prolínají do vzdělávání. Dalším možným důvodem navázání spolupráce s centrem je i kariérové poradenství, či následná příprava na uplatnění se v pracovním procesu. Ve speciálně pedagogických centrech, kde je součástí týmu i sociální pracovník se evidencí žadatelů a celkovou agendou zabývá právě on. Zákonní zástupci se tak na něj obrací v případech objednání svého dítěte k vyšetření. V případech, kdy sociální pracovník v týmu speciálně pedagogického centra chybí, má každé centrum pověřeného pracovníka, který se evidencí klientů zabývá.

Zákonný zástupce předává pracovníkovi speciálně pedagogického centra základní informace o svém dítěti, které jsou důležité a nezbytné pro zahájení poradenské služby. Pracovník SPC následně kontaktuje telefonicky či písemně zákonného zástupce dítěte a sděluje mu termín první návštěvy. Velká část prvního setkání v SPC je informativní, kdy se pracovník snaží dozvědět co nejvíce informací o klientovi a jeho rodině. Jedná se především o osobní, rodinné, školní anamnézy a je důležité, aby zákonný zástupce přinesl na toto setkání zprávy od odborníků, kteří mají dítě v péči, nebo také podklady z dané školy (Michalík, 2013a).

První návštěva SPC

Nejdůležitější činností pracovníků SPC je získat o klientovi a jeho rodině co nejvíce důležitých informací, které jsou podstatné pro poradenskou činnost a zároveň by mohly práci s dítětem ovlivnit. V případech, kdy je dítě nezletilým klientem, pracovník speciálně pedagogického centra se věnuje zákonným zástupcům dítěte a zajímá se o jejich očekávání, představy vyplývající ze spolupráce s centrem, jakých výsledků by mělo být dosaženo během společného fungování. Poskytování poradenských služeb školskými poradenskými zařízeními je pro klienty uskutečňováno bezplatně, což se mimo jiné zákonní zástupci také dozvídají na prvním informativním setkání (Michalík, 2013a). Zákonný zástupce, popřípadě zletilý žák jsou vždy během první schůzky také informováni s právy a povinnostmi, které pro ně vyplývají ze zákonitostí poskytované služby. Před každým vyšetřením je pracovník informuje o jeho průběhu, dále závěr setkání je vždy věnován konzultaci výsledků vyšetření a také samozřejmě samotnému doporučení ke vzdělávání. Doporučení vypracovává pracovník SPC a následně jej zasílá do školy, ve které je dítě, žák, student vzděláván. Z daného setkání odchází zákonný zástupce nebo zletilý žák se zprávou, kterou mohou dle svého uvážení předat i škole. Základem jakékoliv činnosti či poskytované službě ve speciálně pedagogickém centru je informovaný souhlas zákonného zástupce, popřípadě tedy zletilého žáka (Michalík, 2013a, Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Pracovník speciálně pedagogického centra vyšetřuje dítě v oblasti speciálně pedagogické, psychologické nebo i jiné, záleží na konkrétních požadavcích zákonného zástupce, které vycházejí z konkrétního zdravotního stavu dítěte nebo jeho obtíží. Po vyšetření a celkovém setkání sepíše pracovník SPC doporučení a pokud je nutné, tak navrhuje i opatření, která by měla eliminovat problémy ve výchově a vzdělávání. Při opakované návštěvě SPV uskutečňuje speciální pedagog či psycholog kontrolní vyšetření žáka či studenta a po jeho skončení opět sepisuje závěry z kontrolního vyšetření do doporučení. V situacích, kdy

pracovník dojde k závěru, že současně nastavená opatření jsou nedostačující, nebo je pro změnu žák již nepotřebuje, nastaví se opatření nová. Tyto návštěvy jsou doplňovány i výjezdy do terénu. Terénní forma práce je uskutečňována výjezdy pracovníků speciálně pedagogického centra do škol, nebo školských poradenských zařízení, popřípadě služeb, ve kterých jsou klienti umístěni. Nejčastějšími jsou však výjezdy do škol, ve kterých se pracovník SPC zaměřuje na přímou práci s žákem, ale také na kontrolu nastavených podpůrných opatření a celkové chování žáka v prostředí školy. Konzultují s pedagogickými pracovníky školy vzdělávací obsah, vhodnost poskytovaných podpůrných opatření, poskytují jim metodickou podporu. Dále také připravují a zacvičují pedagogy v práci s kompenzačními pomůckami, využití didaktických pomůcek, které žák potřebuje ve vzdělávání. Mezi další činnosti, které jsou rodinně poskytovány spadá psychosociální podpora, rodinné poradenství apod. (Michalík, Baslerová, Felcmanová, 2015).

Typy vyšetření

Klienti SPC se setkávají s vyšetřeními, která jsou potřebná při řešení konkrétních obtíží či problémů žáků se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním, a to na základě platných právních norem. Úkolem pracovníka speciálně pedagogického centra je dané vyšetření provést, ale také seznámit zákonné zástupce s podstatou vyšetření, které bude u jejich dítěte prováděno (Michalík, 2013a).

Nyní alespoň okrajově uvedeme několik typů vyšetření, která jsou v rámci SPC prováděna nejčastěji, a to dle Katalogu podpůrných opatření (2015):

Vstupní vyšetření – Vstupní vyšetření bývá uskutečňováno při prvotní návštěvě SPC. Při prvním vyšetření je také evidence klienta a jeho následné zavedení do spisu. Vstupní vyšetření se liší dle věku a obtíží daného klienta. Výsledky vyšetření jsou jakýmsi vstupem ke službám daného SPC, jelikož se zjišťuje, zda je dané SPC vůbec vhodně zvolené pro klienta vzhledem k jeho obtížím. Pokud klient spadá do klientely SPC, zaměří se následně pracovníci na zpracování postupů, podle kterých budou služby poskytovány. Průběh vstupního vyšetření je velmi shodný s dalšími typy vyšetření.

Komplexní vyšetření – V případě komplexního vyšetření se jedná o vyšetření, které je uskutečňováno za spolupráce psychologa a speciálního pedagoga. Komplexní vyšetření je časově náročné a v případech vážnějších obtíží a zdravotního stavu klienta může být rozděleno na vícekrát. Při vyšetření se dbá na to, aby výsledky byly co nejvíce validní, tedy aby byly co nejméně ovlivněny, například právě únavou klienta. Ke každému se tedy přistupuje

individuálně a respektují se jejich obtíže. Komplexní vyšetření se dělá v případech, kdy je navržena změna vzdělávacího programu, zařazení či přeřazení do školského zařízení a v případech, kdy centrum doporučuje integraci/inkluzi žáka.

Vyšetření k zařazení dítěte se zdravotním postižením do MŠ – Vyšetření ve speciálně pedagogickém centru je důležitým podkladem pro přijetí dítěte do mateřské školy. Ředitel konkrétní vzdělávací instituce pro předškolní vzdělávání může totiž o přijetí dítěte rozhodnout na základě doporučení, které rodiče přikládají při zápisu do mateřské školy.

Vyšetření školní zralosti s případným odkladem povinné školní docházky – Pracovníci speciálně pedagogického centra na žádost zákonného zástupce a na základě výsledků vyšetření školní zralosti a připravenosti zpracovávají doporučení k odkladu povinné školní docházky dle §37 školského zákona, které se předkládá řediteli základní školy. V případech, kdy je vyšetření prováděno u žáků s SVP, musí se nahlížet k druhu a stupni zdravotního postižení či zdravotního znevýhodnění.

Doporučení k zařazení do optimálního vzdělávacího programu – U tohoto vyšetření je velmi důležitou součástí psychologické vyšetření s přihlédnutím k vyšetření rozumových schopností. Na základě žádosti zákonného zástupce dítěte bývá prováděno již zmíněné komplexní vyšetření. Tento typ vyšetření nemusí být prováděn jen před nástupem do povinné školní docházky, ale také v situacích, kdy se během vzdělávání projeví obtíže tak závažného charakteru, že je třeba udělat důležité změny.

Doporučení ke speciálnímu vzdělávání žáka se SVP – Vyhláška č. 27/2016 Sb. uvádí, že žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají nárok na vzdělávání za doprovodu podpůrných opatření, která jim jsou poskytována bezplatně. Během vyšetření v SPC jsou speciální vzdělávací potřeby zjišťovány, a právě rozsah SVP a jejich závažnost jsou hlavní příčinou, proč dochází k zařazení žáků do režimu speciálního vzdělávání. Forma, která je v rámci speciálního vzdělávání nejvíce uplatňovaná je individuální integrace/inkluze a je často doprovázena individuálním vzdělávacím plánem.

Vyšetření jako podklad k jinému způsobu plnění povinné školní docházky – Jinými způsoby plnění povinné školní docházky je vzdělávání dle §41 a § 42 školského zákona. §41 je individuální vzdělávání, kdy zákonný zástupce nebo jiná pověřená osoba vzdělává žáka v domácím prostředí. Dle §42 je to vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením, kdy konkrétní způsob vzdělávání určuje krajský úřad na podkladě doporučení školského poradenského zařízení a zprávy z vyšetření u odborného lékaře.

Mezi další typy vyšetření můžeme zařadit vyšetření k směřující k doporučení k přijímacím zkouškám, k závěrečným zkouškám, včetně maturitních zkoušek. Dále vyšetření týkající se kariérního poradenství a další.

3 Zákonný zástupce – rodič žáka s SVP

Dle zákona o rodině č. 94/1963 Sb. je zákonným zástupcem nezletilého dítěte (žáka, studenta) především jeho rodič. Roli rodiče mohou v některých případech přebírat osvojitelé nebo opatrovníci dítěte. Je důležité zmínit, že zákonným zástupcem však není nový manžel/ka, přítel/kyně, druh/žka apod., i když se o dítě stará a vychovává jej vzorně mnoho let, s výjimkou případů, kdy mají soudní rozhodnutí o osvojení či adopci. Proto z právního hlediska nespádají mezi osoby, kterým by učitelé mohli sdělovat informace o dítěti či s ním jednat, komunikovat apod.

Zákonné zastoupení vzniká buď na základě zákona, nebo na základě rozhodnutí státního orgánu. Zákonné zastoupení se tedy vztahuje na případy, kdy k právním úkonům nejsou fyzické osoby způsobilé, a to především z důvodů nedosažení zletilosti, z důvodů duševních poruch či jiných důvodů, které jsou stanoveny zákonem (Zákon č. 89/2012 Sb.).

3.1 Práva a povinnosti zákonného zástupce žáka

Ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., přesněji v §21 a §22 jsou vymezeny práva a povinnosti zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků.

Práva zákonných zástupců:

- vyjadřovat se ke všem rozhodnutím, která se týkají podstatných záležitostí ve vzdělávání žáka, přičemž musí být věnována pozornost jejich vyjádřením,
- volit a být voleni do školské rady,
- dostávat informace o průběhu a výsledcích vzdělávání žáka,
- být informován a mít možnost využít poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech, které se týkají vzdělávání podle uvedeného zákona (Zákon č. 561/2004 Sb.)

V mnohých případech se stává, že zákonní zástupci znají svá práva vzhledem ke svým dětem, ale často přehlíží své povinnosti. Mezi povinnosti zákonných zástupců žáků řadíme:

- informování školy a školského zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání žáka,
- dokládat důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování, které jsou v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem,
- zajistit řádné docházení žáka do školy nebo školského poradenského zařízení,
- oznamovat škole nebo školskému zařízení podstatné údaje pro průběh vzdělávání a bezpečnost žáka, a dále také změny v těchto údajích,
- osobně se zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání žáka, a to na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení (Zákon č. 561/2004).

Aby bylo plnění těchto povinností zajištěno, je velmi důležitá spolupráce a komunikace mezi školou, či jinými školskými zařízeními a zákonnými zástupci žáků. Jelikož jsou rodiny, a především tedy rodiče primárními vzory svých dětí, co se výchovy týče, tak mají na jejich vývoj největší vliv. Nesou zodpovědnost za jejich vzdělávání, a proto mají právo se podílet na rozhodování o jeho naplňování a realizování. Zákonní zástupci a pedagogičtí pracovníci by si měli být rovnocennými partnery (Krejčová, Kargerová, 2011).

3.2 Rodina a dítě se speciálními vzdělávacími potřebami

Jako první sociální prostředí, i tak můžeme rodinu charakterizovat. Pro dítě s postižením má být rodina podnětným a harmonickým místem, které může zároveň měnit a působit na vnitřní faktory, které z konkrétního daného postižení vyplývají. Pro dítě s postižením je velmi nezbytná podpora, a tím je také rodina charakteristická (Valenta, Müller, 2021).

Pro dítě přicházející na svět, ať už zdravé nebo s postižením, je momentálně rodina všechno. Je to skupina, která má pro něj nepostradatelný smysl, jelikož jej ovlivňuje po celý život. Rodinu jako takovou je možné z psychologického hlediska považovat za uzavřenou skupinu osob, kteří jsou si vzájemně emočně blízcí a závislí, a zároveň mezi nimi dochází k různým interakcím. Narození dítěte bez jakéhokoliv postižení znamená pro rodinu velkou

změnu, jelikož dochází k novým situacím, které ovlivňují fungování rodiny a vztahy v ní. Pokud se však do rodiny narodí dítě s postižením, jsou dopady a změny několikrát větší. Příchod dítěte s postižením mění vztahy v rodině mezi všemi členy, od rodičů, přes sourozence, prarodiče až vzdálenější příbuzné. Rodiče dětí s postižením zažívají daleko více stresové situace, často se přestávají věnovat sami sobě, ale soustředí se pouze na své dítě. Nedostatečná informovanost, strach z toho, co ještě může přijít, schovávání se před možnými riziky, tohle všechno ovlivňuje fungování rodiny, a právě často o svém fungování tyto rodiče pochybují. Vývoj, ale i chování dítěte s postižením je velmi odlišný od intaktního dítěte, proto mají rodiče těchto dětí často pochybnosti, zda svou roli přijmou správně, zda dítěti ještě více neublíží (Havelka, Bartošová, 2019).

Narození postiženého dítěte může zapříčinit rozvrat rodiny. Na přijetí skutečnosti, že má dítě jistý handicap má velký vliv typ postižení a také zda je handicap nápadný, popřípadě jestli může nějak komplikovat komunikaci mezi rodičem a dítětem. Rodina se velmi vyhýbá různým rizikovým situacím, čímž brání přirozenému vývoji dítěte. Při vývoji jde tedy o multifaktoriální proces, kdy zároveň působí více činitelů. Dalším důležitým faktorem na přijetí dítěte je etiologie postižení a největším problémem je příčina, která postižení způsobila, ale zároveň se jí dalo předejít, jako úraz, infekce, užívání alkoholu, drog během těhotenství a spousta dalších. Mezi další faktory se řadí individuální charakteristika dítěte a jeho členů rodiny, dále také struktura a organizace rodinného systému a v neposlední řadě je to kvalita vztahů v rodině (Matoušek, 1997).

Postižené dítě často znamená postižení celé rodiny. Rodina s dítětem, které má určitý handicap se musí vyrovnat s různými nečekanými a nepředvídatelnými reakcemi od svého okolí. Někteří přátelé a známí se vzdálí, jelikož neví, jak reagovat na dítě a v určitých situacích s ním spojených, také netuší, jak se najednou chovat k rodičům samotným. Pro optimální vývoj dítěte je důležité, aby se rodiče dokázali smířit a vyrovnat se všemi změnami a okolnostmi a zaujali k dítěti pozitivní postoj. Velmi nevhodným postojem je odmítání dítěte, bohužel se tomu tak děje v mnoha případech. Dítě potřebuje citlivou péči, citové a pohodové zázemí rodiny plné lásky a bezpečí, trpělivý a individuální přístup, které se pak smysluplně a pozitivně projeví na kvalitě jeho pozdějšího života. V rodinách, kdy jeden z rodičů dítě odmítá, nebývá situace mnohdy perspektivní a často tyto rodiny končí rozpadem. Druhým opačným případem bývá postoj k dítěti příliš ochranný. Snaha uchránit dítě před vším zlým je často spojováno s izolací před okolním společenským světem doprovázeno s příliš nízkými požadavky na dítě. Dalším častým nesprávným přístupem je rezignace výchovy a rozvíjení dítěte, které se převádí

pouze na uspokojování základních biologických potřeb. Opakem tohoto přístupu bývá mnohdy neúměrná snaha vychovat a vycvičit dítě tak, aby se co nejméně odlišovalo od jeho vrstevníků bez ohledu na jeho postižení. Tento přístup vyžaduje od rodičů velké úsilí, které se neohlíží na přiměřené schopnosti dítěte, a tak vede k neurotizaci dítěte i rodičů. Nejlepším přístupem je umění brát a mít rád dítě takové, jaké je (Švarcová, 2006). Přijetí diagnózy dítěte velmi ovlivňuje tolerance okolí, která se výrazně liší dle okolností, jako např. místa bydliště, rodiny, která s dítětem s postižením žije buď na vesnici, a nebo ve velkém městě, jelikož je mezi nimi velký rozdíl. Na vesnici je rodina často pod velkým dohledem a více se setkává s poznámkami spoluobčanů. Ve větším městě, kde se lidé tolik neznají je na postižení nahlíženo s větším odstupem (Soponaru, Iorga, 2015).

Prvním důležitým krokem, který by měl po zjištění diagnózy dítěte přijít, je uvědomění si závažnosti situace. Tato situace sebou přináší jisté změny, které následně ovlivní celou rodinu i s jejím fungováním. V těchto případech mluvíme o změnách v hodnotovém žebříčku a souvisí to také s plány, které si rodina již předtím vysnila. Přijetí postižení dítěte je opravdu velký a složitý úkol, který ovlivňuje budoucnost nejen dítěte s postižením, ale i celého jeho okolí. S přijetím tohoto úkolu mohou pomoci například lékaři, psychologové, pracovníci rané péče a mnoho dalších (Fitznerová, 2010).

Fáze vyrovnávání se rodičů s postižením

Rodiny reagují na sdělení postižení jejich dítěte různým způsobem a různými reakcemi, nejdůležitější ze všeho ale je, aby k nějaké reakci došlo. Právě tyto reakce nám totiž ukazují, jak rodič jistou situaci vnímá, jak se k ní staví a co momentálně prožívá. Na základě těchto reakcí je pak snadnější ze strany odborníka zvolit při práci s rodinou vhodnou formu pomoci (Černá, 2015).

Procesem vyrovnání se s postižením dítěte si musí projít všichni členové rodiny. Přijmout tuto skutečnost trvá každému členovi jinak dlouhou dobu, jelikož každý tuto situaci vnímá jinak a také k ní jinak přistupuje. Každý z členů rodiny by si měl projít postupně všemi fázemi vyrovnávání se s postižením. Často se stává, že ne všichni zainteresovaní docílí všech kroků vyrovnávání se. Nejčastěji se setkáváme s tím, že nezvládnou docílit fáze reorganizace, tedy nedokážou přijmout dítě takové, jaké je (Kunhartová, Potměšil, Potměšilová, 2017).

Prožívání i chování rodičů postiženého dítěte se postupem času mění. Během tohoto času si rodiče prochází těmito pěti fázemi (Vágnerová, 2012):

1. Fáze šoku a popření

Tato fáze je popisována jako prvotní reakce rodičů na nečekanou situaci, že dítě není zdravé. Jedná se o momenty, kdy tato situace vyvolá šok a ten v lidech vyvolá strnutí a neschopnost reagovat jakýmkoliv způsobem na tuto nečekanou situaci. Následuje popření těchto informací, a to v rámci obrany sebe samého. Jedná se právě o momenty, kdy si rodiče nedokáží a nechtějí tuto skutečnost připustit. Po sdělení diagnózy nejsou rodiče schopni dále přijímat jakékoliv rady či pomoc, jelikož nejsou smířeni s daným postižením dítěte. Nastává určité časové období, kdy se rodiče s touto skutečností vyrovnávají, u každého jedince je toto období jinak dlouhé a postupně ji přijímají. Reakce rodičů na skutečnost, že jejich dítě má jisté postižení se velmi odvíjí od toho, kdy a jakým způsobem jim byla od odborníků sdělena diagnóza jejich dítěte.

2. Fáze bezmocnosti

Jelikož se rodina potýká s novou, nečekanou a neznámou situací, tak neví, jak se chovat, co mohou udělat, jak tento nastalý problém řešit. V tomto období se stává, že rodiče cítí vůči dítěti pocity viny, které se pojí s pocity hanby, které jsou zapříčiněny reakcemi okolí. Prožitky rodičů bývají v tomto období ambivalentní, nastávají obavy z nepřijetí, ale zároveň doufají v pomocnou ruku. Nemají často představu, jaký druh pomoci by potřebovali, a tak bývají přecitlivělí k jednání okolí.

3. Fáze postupné adaptace a vyrovnávání se s problémem

V této fázi mají rodiče zvýšený zájem o informovanost týkající se samotného postižení, následné péče, kterou bude jejich dítě potřebovat a mnoho dalších informací vyplývajících ze situace. Toto období je typické emočním naladěním rodičů, které velmi ovlivňuje racionální zpracování informací, které se jim dostávají. Rodiče často zažívají pocity smutku, úzkosti, hněvu, strachu, ale i deprese, které souvisí stále s truchlením. Zde bývá využíváno copingových strategií, a to z důvodu zpracování a zvládnutí nastalého problému, jelikož jim tyto strategie umožňují udržovat psychickou stabilitu a racionální sebehodnocení sebe sama v roli rodiče. V této fázi začínají rodiče nepřijatelnou situaci řešit všemi možnými způsoby nebo naopak ze situace, kterou nemohou zvládnout, utíkají. Tato fáze není typická pouze zpracováním problému, ale i postupným vyrovnáváním se a hledáním jeho řešení.

4. Fáze smlouvání

Zde se jedná o období, kdy jsou rodiče smířeni s tím, že má jejich dítě určité postižení. Nastávají však tendence dosáhnout minimálního zlepšení, jelikož zjistili, že je nemožné jejich dítě uzdravit. Jde jim právě často o získání naděje, která je méně nereálná oproti tomu, jak jejich dítě vyléčit.

5. Fáze realistického postoje

Rodiče dítěte s postižením nyní přijímají nejen skutečnost, ale i samotné jejich dítě. Začínají se chovat náležitým způsobem, nekladou na sebe ani na dítě vysoké nároky, plánují uskutečnitelné věci. Avšak je třeba zmínit, že ke smíření s postižením nedojdou všichni rodiče a jejich postoj k postižení se může v průběhu času měnit.

Každý rodič si před narozením svého dítěte vytváří v mysli jeho obraz a představuje si jeho budoucnost. Bohužel tyto představy výrazně zničí sdělení diagnózy a rodiče se často hroutí a dostávají do krize. Stávají se po sdělení takové skutečnosti velmi zranitelní, nevyrovnaní, nejistí a mají obavy z nadcházejících let (Valenta, Müller, 2021).

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že v takových situacích je pro rodiče a celou rodinu nejdůležitější podpora blízkých, soudržnost, mít se o koho opřít, mít komu věřit. Následně najít rovnocenné partnery u odborníků, se kterými v následných obdobích života budou spolupracovat a vědět, že dělají pro jejich dítě to nejlepší. Aby s nimi ostatní jednali na rovinu a neupřednostňovali své blaho před blahem jejich dítěte. Důležitá je také informovanost a profesionální, ale zároveň lidský přístup všech dalších zainteresovaných, jelikož to je to nejmenší, co jim kdokoliv v takové situaci může nabídnout.

4 Rizikové faktory ve vztazích pedagogických pracovníků a zákonných zástupců žáků s SVP

V této kapitole se budeme věnovat samotnému výzkumu diplomové práce, který bude zaměřen na zjištění a analyzování rizikových faktorů objevujících se ve vztazích pedagogických pracovníků a zákonných zástupců žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, a to z pohledu speciálních pedagogů pracujících ve speciálně pedagogických centrech. Tato problematika je velmi rozsáhlá, a má také mnoho úhlů pohledů, zaměříme se tedy na zodpovězení předem daných výzkumných otázek a vytyčených cílů. Budou zde tedy popsány hlavní a dílčí cíle výzkumu, výzkumné otázky, základní informace o souboru použitých dat, způsobu výběru výzkumného vzorku. Bude zde popsán průběh a způsob sběru dat, a také jejich vyhodnocení.

4.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu, výzkumné otázky

Hlavní cíl výzkumu:

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jaké nejčastější rizikové faktory se objevují ve vztahu mezi speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP, a to z pohledu speciálních pedagogů pracujících ve speciálně pedagogických centrech.

Dílčí cíle jsou:

- Zjistit, jaká jsou největší úskalí ve spolupráci mezi speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP,
- Zjistit, jaké nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP vnímají speciální pedagogové z SPC při vzájemné spolupráci,
- Zjistit, jaké nedostatky vnímají speciální pedagogové z SPC při spolupráci se zákonnými zástupci žáků s SVP na sobě samých,
- Zjistit, jaké další skutečnosti, lidé, instituce, mají vliv na úroveň komunikace a spolupráce se zákonnými zástupci žáků se SVP,
- Zjistit, zda připouštějí speciální pedagogové „nerovnost postavení zákonného zástupce“ v jejich vztahu,
- Zjistit, jaké jsou dle speciálních pedagogů možnosti snížení rizikových faktorů objevujících se ve vztahu zákonný zástupce x pedagogický pracovník.

V rámci výzkumného šetření a v souvislosti s dílčími cíli byly stanoveny **výzkumné**

otázky:

- **VO1:** Jaká jsou největší úskalí ve spolupráci mezi speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP?
- **VO2:** Jaké nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP vnímají speciální pedagogové z SPC při vzájemné spolupráci?
- **VO3:** Jaké nedostatky vnímají speciální pedagogové z SPC při spolupráci se zákonnými zástupci žáků s SVP na sobě samých?
- **VO4:** Jaké další skutečnosti, lidé, instituce, mají vliv na úroveň komunikace a spolupráce se zákonnými zástupci žáků se SVP?
- **VO5:** Připouštějí speciální pedagogové „nerovnost postavení zákonného zástupce“ v jejich vztahu?
- **VO6:** Jaké jsou dle speciálních pedagogů možnosti snížení rizikových faktorů objevujících se ve vztahu zákonný zástupce x pedagogický pracovník?

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Diplomová práce má dvě hlavní části, kterými jsou část teoretická a část praktická. Praktická část zahrnuje výzkumné šetření, které je kvantitativního druhu. U kvantitativního výzkumu se pracuje s číselnými daty a údaji jako je například rozsah, množství či frekvence výskytu určitých jevů. Tyto údaje je možné následně matematicky zpracovat. Jedním z důležitých faktů kvantitativního výzkumu je, že se snaží o nestranný pohled, a právě proto si výzkumník ponechává odstup od jevů, které zkoumá (Gavora, 2000).

Data byla získána pomocí dotazníkového šetření. Gavora (in Chráska 2016, s. 158) charakterizuje dotazník jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*“. Dotazník je založen na písemném zadávání otázek a získávání písemných odpovědí. Je také velmi často využívanou metodou pro zjišťování dat a údajů. Výhodou dotazníkového šetření je například hromadné získávání dat, kdy je možné získat informace od velkého počtu respondentů během krátkého časového období (Gavora, 2000).

Před samotným výzkumem bylo provedeno malé šetření, které mělo určit, zda otázky v dotazníku jsou vhodně koncipovány a zda jsou pro respondenty srozumitelné. Pro toto šetření byl dotazník předložen několika studentům v oborech speciální pedagogiky a poté ještě v určitých oblastech upraven.

Dotazník jsme vytvořili pomocí online formuláře společnosti Google, kde je výhodou, že efektivně spolupracuje s emailovými adresami, přes které probíhalo oslovování a rozesílání dotazníku. Dotazník se skládá z názvu, úvodu, který obsahuje základní seznámení s účelem dotazníku, ubezpečení o anonymitě. Dále obsahuje 17 otázek, kdy 8 otázek je uzavřených, 7 polouzavřených, kdy respondenti měli možnost výběru a také možnost napsat svou odpověď, a 2 otázky jsou zcela otevřené, kdy speciální pedagogové měli možnost sdělit své názory o obtížích či možnostech podpory v dané problematice. Na závěr bylo také poděkování respondentům. Účast na dotazníku byla zcela dobrovolná, anonymní a respondenti měli možnost dotazník kdykoliv během vyplňování ukončit.

4.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl zvolen metodou záměrného neboli účelového výběru, který patří mezi jednu z nejrozšířenějších metod výběru. Postup spočívá v cíleném vyhledávání účastníků podle jejich určitých vlastností. Na začátku je tedy důležité si stanovit kritéria výběru, což může být například vlastnost, stav, projev, příslušnost k nějaké skupině a na jejichž základě cíleně vyhledáváme osoby, které předem daná kritéria splňují a zároveň se chtějí dobrovolně do výzkumu zapojit (Mioviský, 2006).

Pro naše účely byli výzkumným vzorkem speciální pedagogové pracující ve speciálně pedagogických centrech v České republice bez jakéhokoliv vymezení, vzhledem k možnosti oslovení většího počtu respondentů. Dotazník byl rozeslán na emailové adresy všem vedoucím speciálně pedagogických center v České republice. Pokud emailová adresa vedoucího nebyla dohledána, byl email odeslán na emailovou adresu daného SPC, popřípadě detašovaným pracovištěm. Kontakty emailových adres byly převzaty z adresáře/atlasu speciálně pedagogických center České republiky a z webové stránky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Některé uvedené emailové adresy však nebyly funkční a některé z kontaktů nebyly aktualizovány. Sběr dat probíhal během ledna a února roku 2023. Konečný počet vyplněných dotazníků je tedy 72.

4.4 Analýza výsledků dotazníkového šetření

Se získanými daty budeme nadále pracovat pomocí grafů a tabulek. Následně zaznačíme statistickou četnost jednotlivých odpovědí na dané otázky, které byly položeny v dotazníku a popisně vyhodnotíme hlavní výzkumnou otázku s dílčími výzkumnými otázkami, které jsme

stanovili na začátku výzkumu. Na závěr z výsledků výzkumného šetření a z vyhodnocených výzkumných otázek zodpovíme na stanovené cíle výzkumu.

4.4.1 Vyhodnocení položek v dotazníku

Vaše pohlaví:

Žena	70 respondentů (97,2%)
Muž	2 respondenti (2,8%)

Tabulka č. 1: Pohlaví

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 70 žen a 2 muži.

Délka Vaší speciálně pedagogické praxe:

Do 5 let	13 respondentů (18,1%)
6 – 10 let	6 respondentů (8,3%)
11 – 15 let	12 respondentů (16,7%)
16 let a více	41 respondentů (56,9%)

Tabulka č. 2: Délka speciálně pedagogické praxe

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 13 respondentů s délkou speciálně pedagogické praxe do 5 let; 6 respondentů s délkou speciálně pedagogické praxe od 6 do 10 let; 12 respondentů s délkou speciálně pedagogické praxe od 11 do 15 let a 41 respondentů s délkou speciálně pedagogické praxe 16 let a více.

Vaše odborné zaměření je pro práci s klienty s:

Mentálním postižením	14 respondentů (19,4%)
Tělesným postižením	4 respondenti (5,6%)
Zrakovým postižením	5 respondentů (6,9%)
Sluchovým postižením	5 respondentů (6,9%)
Poruchou autistického spektra	7 respondentů (9,7%)
Narušenou komunikační schopností	21 respondentů (29,2%)
Kombinovaným postižením	16 respondentů (22,2%)

Tabulka č. 3: Odborné zaměření dle klientely

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 14 respondentů, kteří pracují s klienty s mentálním postižením; 4 respondenti, kteří pracují s klienty s tělesným postižením; 5 respondentů, kteří

pracují s klienty se zrakovým postižením. Dále 5 respondentů, kteří pracují s klienty se sluchovým postižením; 7 respondentů, kteří pracují s klienty s poruchou autistického spektra; 21 respondentů, kteří pracují s klienty s narušenou komunikační schopností a 16 respondentů, kteří pracují s klienty s kombinovaným postižením.

Vnímáte obtíže ve vztahu mezi Vámi a zákonnými zástupci během procesu projednávání SVP jejich dítěte?

Ano	28 respondentů (38,9%)
Ne	44 respondentů (61,1%)

Tabulka č. 4: Vnímání obtíží ve vzájemném vztahu

V dotazníkovém šetření uvedlo 28 respondentů, že ve vztahu mezi nimi samotnými (tedy speciálními pedagogy pracujícími v SPC) a zákonnými zástupci žáků s SVP vnímají určité obtíže a 44 respondentů uvedlo, že žádné obtíže v tomto vztahu nevnímají.

Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, uveďte, jaké obtíže to dle Vás jsou.

Jednalo se o otevřenou položku dotazníku, ve které respondenti, kteří odpověděli na předešlou otázku „Ano“, měli následně odpovídat vlastními slovy. Jednalo se tedy o 28 respondentů, kteří odpověděli v předešlé otázce ano, tudíž v seznamu odpovědí respondentů nacházíme 28 odpovědí, které uvedeme níže.

1. *Rozdílný náhled na potřeby dítěte.*
2. *Není to u všech zákonných zástupců, ale pokud ano - neumí se srovnat s diagnózou svého dítěte, nechápou, proč dítě má ten a ten problém, chápou to tak, že dítěti chceme spíše uškodit, ale pravda je opak, vždy chceme hlavně pomoci dítěti.*
3. *Rodič si často nepřipouští závažnost problému, nechce si problém připustit, dále rodič s dítětem pravidelně neprocvičuje v rámci logopedie atd.*
4. *Nepřijetí diagnózy, nadměrná očekávání dětí s SVP.*
5. *Obtížná spolupráce.*
6. *Neochota rodičů respektovat doporučení ŠPZ při volbě vzdělávacího programu a vhodné školy. Neadekvátní požadavky rodičů na pracovníky ŠPZ. Poskytování neúplných informací ze strany rodičů.*

7. *Někteří rodiče nechtějí přijmout diagnózu svého dítěte a navržená podpůrná opatření neberou jako pomoc dítěti, ale jako stigma. A pak mají na své dítě nepřiměřené nároky.*
8. *Spíše výjimečně, většinou se jedná o zkreslené představy rodičů o dítěti.*
9. *Vymáhání si věci nad možnosti dané zákony.*
10. *Požadavky rodičů neodpovídající skutečnosti, neschopnost přijmout výsledky vyšetření.*
11. *Počáteční nedůvěra, obavy z budoucnosti, u některých vypočítavost, ale pouze u některých, většina je skvělých, jsou vděční za jakoukoli podporu a radu.*
12. *Obtíže rodičů s přijetím SVP dítěte, dále nedostatečná podnětnost ze strany zákonných zástupců - obtížně je k tomu přivádíme, někteří rodiče odmítají svůj podíl na problémech dítěte, tzv. "hází to na školu", rodiče směřují především k úlevám, neakceptují potřebu práce s dítětem.*
13. *Spíše ne, pokud se ale vyskytnou cca několikrát do roka, tak v tom smyslu, že přicházejí již s tím, co budou požadovat - většinou tedy AP, aniž by vyslechli názor odborníka. Pokud se neshodneme v tom, jaká podpůrná opatření navrhuji já, jsou nepřijemní až agresivní.*
14. *Odlišný výchovný styl v domácím prostředí; nerespektování návrhů pro rozvoj dítěte v domácím prostředí u některých zákonných zástupců.*
15. *Někteří rodiče s PAS jsou nároční, extrémně pedantští na vyjadřování.*
16. *Pokud rodiče nejsou smířeni s diagnózou dítěte nebo jsme první, kdo rodičům vysvětluje, co daná diagnóza obnáší (když přijdou s lékařskou zprávou a lékař jim nepodá informace o dg.).*
17. *Popření diagnózy rodičem, zejména u symptomatických poruch řeči.*
18. *Nepřijetí diagnózy dítěte, poukazování na zkušenosti jiných rodičů (generalizace problémů), neochota zjistit si informace např. návštěvou školy zřízené dle §16/9 ŠZ.*
19. *Nesoulad mezi očekávanými rodičů a reálnými možnostmi dítěte, úzkosti a další psychiatrické dg. u rodičů, které mají negativní vliv na jednání se školou.*
20. *Nepřijetí diagnózy dítěte, lhostejnost rodičů k péči o dítě, neochota.*
21. *Obtíže zákonných zástupců s přijetím diagnózy, nesdělil-li je někdo z jiných odborníků - psycholog, foniatr apod.*

22. *Někdy nepochopení rodičů. Rodiče jsou často také na nižší mentální úrovni a je těžké jim cokoli prezentovat, i když se o to snažíme opravdu hodně. Někdy zase rodiče vůbec nezajímají SVP.*
23. *Někdy je to nepřijetí diagnózy rodiči, nereálné představy o možnostech a schopnostech dítěte, někdy rodiče chtějí integraci bez ohledu na individuální potřeby dítěte.*
24. *Nejsou tak časté, ale rodiče neznají legislativu, mají vysoká očekávání v čase - vyřízení jejich problematiky včas, v málo početných případech se objevuje nátlak na poradnu, potvrdit neobjektivní požadavky rodičů.*
25. *Nepřijetí diagnózy, odmítání nastavených PO, jiný pohled na míru samostatnosti dítěte, jiný pohled na potřebu AP.*
26. *Nepřijetí diagnózy dítěte ze strany rodičů, nepřiměřené ambice rodičů na výkon dítěte.*
27. *Obtíže vnímám u rodičů, kteří přicházejí, aniž by věděli, v čem spolupráce s SPC spočívá (zařazení dítěte/žáka, nastavení PO). Často se jedná o rodiče, které posílá nějaký odborník (lékař, pedagogové MŠ apod.). S nimi je nutné podrobně vysvětlit účel spolupráce a kompetence SPC, jinak mohou mít nereálné požadavky (např. zařídit personální výměnu na pozici asistenta pedagoga) nebo mohou vnímat spolupráci jako příliš invazivní (Často předpokládají pouze vypracování zprávy jako u lékaře, jsou zaskočeni návštěvami škol, konzultací PO s učiteli, žádostmi o poskytnutí lékařských zpráv apod.).*
28. *Míra převzetí odpovědnosti pracovníka ŠPZ, míra direktivnosti v přístupu pracovníka ŠPZ.*

Vnímáte ze své pracovní pozice určité nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP při spolupráci, projednávání SVP jejich dítěte?

Ano	54 respondentů (75%)
Ne	18 respondentů (25%)

Tabulka č. 5: Nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP

V dotazníkovém šetření uvedlo 54 respondentů, že ze své pracovní pozice vnímají určité nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP při spolupráci, projednávání SVP jejich dítěte, kdežto 18 respondentů uvedlo, že žádné nedostatky nevnímají.

Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, vyberte, jaké nedostatky to dle Vás jsou (můžete vybrat i více odpovědí).

Nespolupracují	32 respondentů (59,3%)
Nereagují na telefonáty/emaily	27 respondentů (50%)
Nechodí na sjednané vyšetření	30 respondentů (55,6%)
Nechtějí podepsat informovaný souhlas	2 respondenti (3,7%)
Vyžadují, na co nemají nárok	21 respondentů (38,9%)
Hrozí stížnostmi	7 respondentů (13%)
Návštěvu SPC berou jako ztrátu času	11 respondentů (20,4%)
Nerespektují osobní volno pracovníků SPC	10 respondentů (18,5%)
Přílišná ostražitost	8 respondentů (14,8%)
Přílišná nedůvěřivost	9 respondentů (16,7%)

Tabulka č. 6: Konkrétní nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP

Jednalo se o otevřenou položku dotazníku, ve které respondenti, kteří odpověděli na předešlou otázku „Ano“, měli následně vybírat ze zvolených možností, kdy mohli vybrat i více odpovědí, popřípadě odpovídat vlastními slovy. Jednalo se tedy o 54 respondentů, kteří odpověděli v předešlé otázce ano. V dotazníkovém šetření uvedlo 32 respondentů, že zákonní zástupci nespolutpracují; 27 respondentů odpovědělo, že zákonní zástupci nereagují na telefonáty či emaily; 30 respondentů odpovědělo, že zákonní zástupci nechodí na sjednané vyšetření; pouze 2 respondenti uvedli, že zákonní zástupci nechtějí podepsat informovaný souhlas. Dále 21 respondentů uvedlo, že zákonní zástupci vyžadují, na co nemají nárok. Pouze 7 respondentů uvedlo, že zákonní zástupci hrozí stížnostmi; 11 respondentů odpovědělo, že zákonní zástupci berou návštěvu SPC jako ztrátu času; 10 respondentů odpovědělo, že zákonní zástupci nerespektují osobní volno pracovníků SPC. 8 respondentů uvedlo, že zákonní zástupci jsou příliš ostražití; 9 respondentů uvedlo, že jsou zákonní zástupci příliš nedůvěřiví. Co se týká autentických odpovědí respondentů, tak celkový počet je 11 odpovědí, které byly vždy odpovězeny jedním respondentem.

Autentické odpovědi respondentů:

1. *Nepracují s dítětem v rodinném prostředí dle instrukcí.*
2. *Nedůslednost při plnění domluvených opatření.*
3. *Oslovování dalších detašovaných pracovišť se stejnými požadavky.*

4. *Spoléhají na asistenty pedagoga jako na ty, kteří za ně udělají jejich povinnosti.*
5. *Týká se jen určité skupiny obyvatel a ti berou vzdělávání svých dětí jako nutné zlo.*
6. *Nerozumí mnohdy problematice.*
7. *Nízká informovanost o diagnóze dítěte a jeho SVP, malá snaha být otevřený odborným informacím i individuálnímu posouzení.*
8. *Pokud nerozumí, tak odmítají spolupráci s SPC, bývají nedůvěřiví, nespolupracující, často v opozici (jedná se o poměrově menší část klientů, ta větší spolupráci rozumí a spolupracuje dobře).*
9. *Problémem je předávání aktuálních informací a podkladů, viz. lékařské zprávy.*
10. *Chybí vlastní iniciativa rodičů. Rodiče často nechápou, že zodpovědnost za dítě nesou oni, že oni jsou ti, kteří svým přístupem primárně ovlivňují rozvoj dítěte. V rámci poradenských služeb nebývá ale dostatek prostoru pro cílenou práci s rodiči v této oblasti.*
11. *Ne vždy je podpora dítěte prioritou rodiče, někdy doporučení berou jako nutnou formalitu.*

Vnímáte při tomto procesu a vzájemné spolupráci se zákonnými zástupci určité nedostatky na sobě samém, popřípadě u dalších kolegů, z hlediska osobní i profesní pozice?

Ano	29 respondentů (40,3%)
Ne	43 respondentů (59,7%)

Tabulka č. 7: Nedostatky u speciálních pedagogů z SPC a jejich kolegů

V dotazníkovém šetření uvedlo 29 respondentů, že ze své pracovní pozice vnímají určité nedostatky i u sebe samých, popřípadě u jejich kolegů při spolupráci, projednávání SVP dítěte, kdežto 43 respondentů uvedlo, že žádné nedostatky u sebe samých či kolegů při tomto procesu nevnímají.

Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, vyberte, jaké nedostatky to dle Vás jsou (můžete vybrat i více odpovědí).

Nespolupráce	0 respondentů (0%)
Nadřazenost odborníka	6 respondentů (20%)
Přílišná nekompetentnost	1 respondent (3,3%)
Nedostatečné odborné znalosti	7 respondentů (23,3%)
Nevhodný a neprofesionální přístup	4 respondenti (13,3%)
Únava a lhostejnost odborníka	5 respondentů (16,7%)
Přílišná empatie	17 respondentů (56,7%)
Neschopnost asertivního jednání	11 respondentů (36,7%)
Osobní názory upřednostňuje před těmi profesními	4 respondenti (13,3%)
Nezájem o názor a přání zákonných zástupců či klienta	2 respondenti (6,7%)

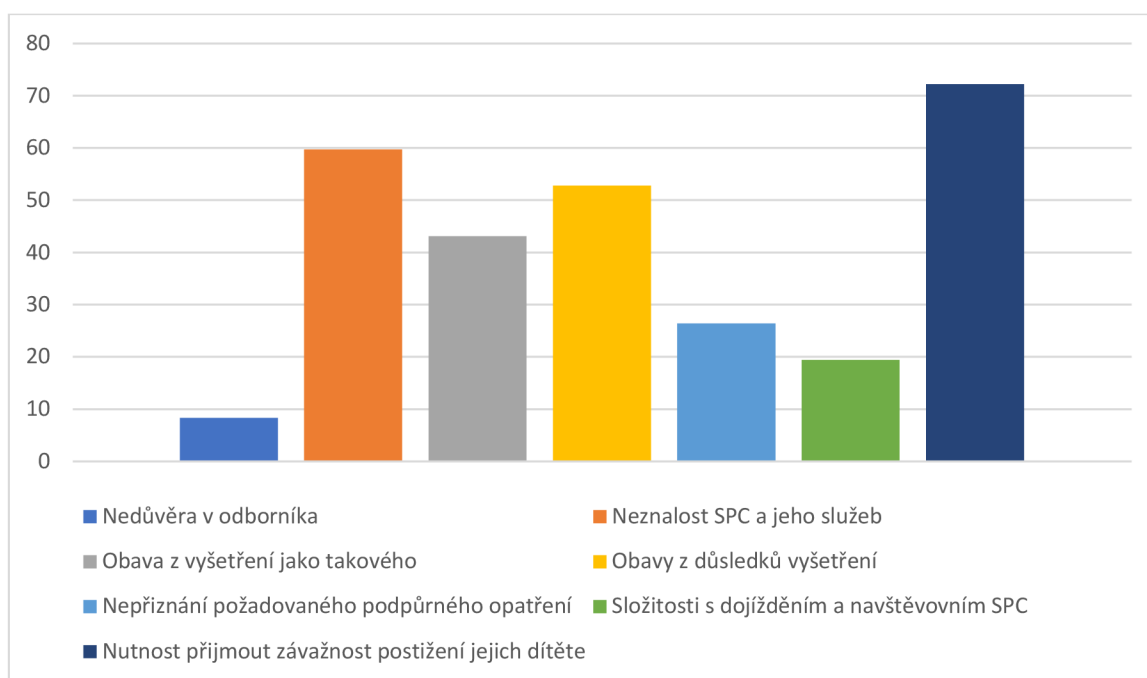
Tabulka č. 8: Konkrétní nedostatky u speciálních pedagogů z SPC a jejich kolegů

Jednalo se o otevřenou položku dotazníku, ve které respondenti, kteří odpověděli na předešlou otázku „Ano“, měli následně vybírat ze zvolených možností, kdy mohli vybrat i více odpovědí, popřípadě odpovídat vlastními slovy. Jednalo se tedy o 29 respondentů, kteří odpověděli v předešlé otázce ano. V dotazníkovém šetření uvedlo 0 respondentů, že jako nedostatek při spolupráci, projednávání SVP dítěte nevnímají u sebe samých či jejich kolegů nespolečnosti z jejich strany; 6 respondentů uvedlo, že jako nedostatek v tomto procesu vidí nadřazenost odborníka; pouze 1 respondent uvedl, že jako nedostatek vidí přílišnou nekompetentnost pracovníka; 7 respondentů uvedlo, že jako nedostatky vidí nedostatečné odborné znalosti u sebe samých nebo u jejich kolegů; 4 respondenti uvedli nevhodný a neprofesionální přístup pracovníka; 5 respondentů spatřuje únavu a lhostejnost pracovníka či kolegů jako nedostatek při zmíněném procesu; 17 respondentů uvedlo jako velký nedostatek přílišnou empatii pracovníků; 11 respondentů uvedlo jako nedostatek neschopnost asertivního jednání pracovníka; 4 respondenti vybrali jako nedostatek, že pracovníci upřednostňují osobní názory před těmi profesními a 2 respondenti spatřují jako nedostatek u pracovníka nezájem o názor a přání zákonných zástupců či jejich klientů. Co se týká autentických odpovědí respondentů, tak celkový počet jsou 3 odpovědi, které byly vždy odpovězeny jedním respondentem.

Autentické odpovědi respondentů:

1. *Snažíme se být profesionály, svou práci bereme jako poslání a často pracujeme nad rámec své pracovní doby (dokladem toho jsou naše dotazníky zpětné vazby).*
2. *U naprosté většiny (včetně mě) chybějící psychoterapeutický (nebo jemu podobný, např. mediační) výcvik.*
3. *Příliš vysoké nároky na rodiče a na běžné pedagogy.*

Čeho se dle Vás zákonní zástupci nejvíce a nejčastěji obávají před zahájením poskytování poradenské služby SPC? (můžete vybrat i více odpovědí).

Graf č. 1: Obavy zákonných zástupců před zahájením poskytování poradenské služby SPC

V dotazníkovém šetření uvedlo 6 respondentů, že mezi obavy zákonných zástupců, které se vyskytují před zahájením poskytování poradenské služby speciálně pedagogickým centrem řadí nedůvěru v odborníka; 43 respondentů uvedlo jako obavu neznalost SPC a jeho služeb; 31 respondentů uvedlo obavu z vyšetření jako takového a 38 respondentů uvedlo obavy z důsledků vyšetření; 19 respondentů uvedlo, že mezi obavy zákonných zástupců spadá i nepřiznání požadovaného podpůrného opatření; 14 respondentů uvedlo jako obavu složitosti s dojížděním a navštěvováním SPC; 52 respondentů uvedlo jako obavu nutnost zákonných zástupců přijmout závažnost postižení jejich dítěte. V této položce dotazníku měli respondenti opět možnost odpovídat i vlastními slovy, avšak zde žádný z respondentů této možnosti nevyužil.

Které další subjekty mohou ovlivnit spolupráci mezi Vámi a zákonnými zástupci žáků s SVP? (můžete vybrat i více odpovědí).

Vedení SPC	21 respondentů (29,2%)
Kolegové z SPC	23 respondentů (31,9%)
Školy	65 respondentů (90,3%)
OSPOD	26 respondentů (36,1%)
Soudy	5 respondentů (6,9%)
Policie	3 respondenti (4,2%)

Tabulka č. 9: Subjekty ovlivňující spolupráci

Jednalo se o otevřenou položku dotazníku, ve které respondenti měli vybírat ze zvolených možností, kdy mohli vybrat i více odpovědí, popřípadě odpovídat vlastními slovy. V dotazníkovém šetření uvedlo 21 respondentů, že spolupráci mezi nimi a zákonnými zástupci žáků s SPV může ovlivnit vedení SPC; 23 respondentů uvedlo kolegy z SPC; 65 respondentů uvedlo, že spolupráci ovlivňují školy; 26 respondentů uvedlo možnost ovlivnění spolupráce Orgánem sociálně právní ochrany dětí a mládeže; 5 respondentů uvedlo soudy a 3 respondenti uvedli jako subjekt ovlivňující spolupráci Policii ČR. Co se týká autentických odpovědí respondentů, tak celkový počet je 5 odpovědí, které byly vždy odpovězeny jedním respondentem.

Autentické odpovědi respondentů:

1. SRP
2. Raná péče, krajský koordinátor pro PAS
3. Známí, kolegové
4. Kliničtí psychologové, kliničtí logopedi
5. Raná péče

Vnímáte, že by nějaké skutečnosti mohly ovlivnit Vaše možnosti správného posouzení speciální vzdělávací potřeby dítěte?

Ano	31 respondentů (43,1%)
Ne	41 respondentů (56,9%)

Tabulka č. 10: Skutečnosti ovlivňující možnosti správného posouzení SVP dítěte

V dotazníkovém šetření uvedlo 31 respondentů, že vnímají určité skutečnosti, které by mohly ovlivnit jejich možnosti správného posouzení speciální vzdělávací potřeby dítěte, kdežto 41 respondentů uvedlo, že žádné skutečnosti, které by ovlivnily jejich možnosti správného posouzení SVP dítěte nevnímají.

Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, vyberte, jaké skutečnosti to dle Vás jsou (můžete vybrat i více odpovědí).

Obava z nadřízeného	2 respondenti (6,5%)
Názory kolegů z SPC	7 respondentů (22,6%)
Projev soucitu	6 respondentů (19,4%)
Vyhovění požadavkům školy	22 respondentů (71%)
Vyhovění požadavkům zákonných zástupců	19 respondentů (61,3%)

Tabulka č. 11: Konkrétní skutečnosti ovlivňující možnosti správného posouzení SVP dítěte

Jednalo se o otevřenou položku dotazníku, ve které respondenti, kteří odpověděli na předešlou otázku „Ano“, měli následně vybírat ze zvolených možností, kdy mohli vybrat i více odpovědí, popřípadě odpovídat vlastními slovy. Jednalo se tedy o 31 respondentů, kteří odpověděli v předešlé otázce ano. V dotazníkovém šetření uvedli 2 respondenti, že skutečnosti ovlivňující možnosti správného posouzení SVP dítěte je obava z nadřízeného; 7 respondentů uvedlo, že mezi tyto skutečnosti spadají i názory kolegů z SPC; 6 respondentů uvedlo, že ovlivňující skutečnosti jsou také projev soucitu; 22 respondentů uvedlo jako ovlivňující skutečnost vyhovění požadavkům školy a 19 respondentů uvedlo vyhovění požadavkům zákonných zástupců. Co se týká autentických odpovědí respondentů, tak celkový počet jsou 4 odpovědi, které byly vždy odpovězeny jedním respondentem.

Autentické odpovědi respondentů:

- 1. Neznalost všech informací, ovlivnění chování dítěte při vyšetření (nemoc, strach apod.).*
- 2. Najít společnou cestu se zúčastněnými.*
- 3. Do jisté míry jde o reálné možnosti systému.*
- 4. Některé závěry lékařských zpráv, které jsou psány na přání rodičů, aby dosáhli na příspěvek (zprávy tak často neodpovídají schopnostem a dovednostem dětí/žáků, tak jak je vidí škola a my).*

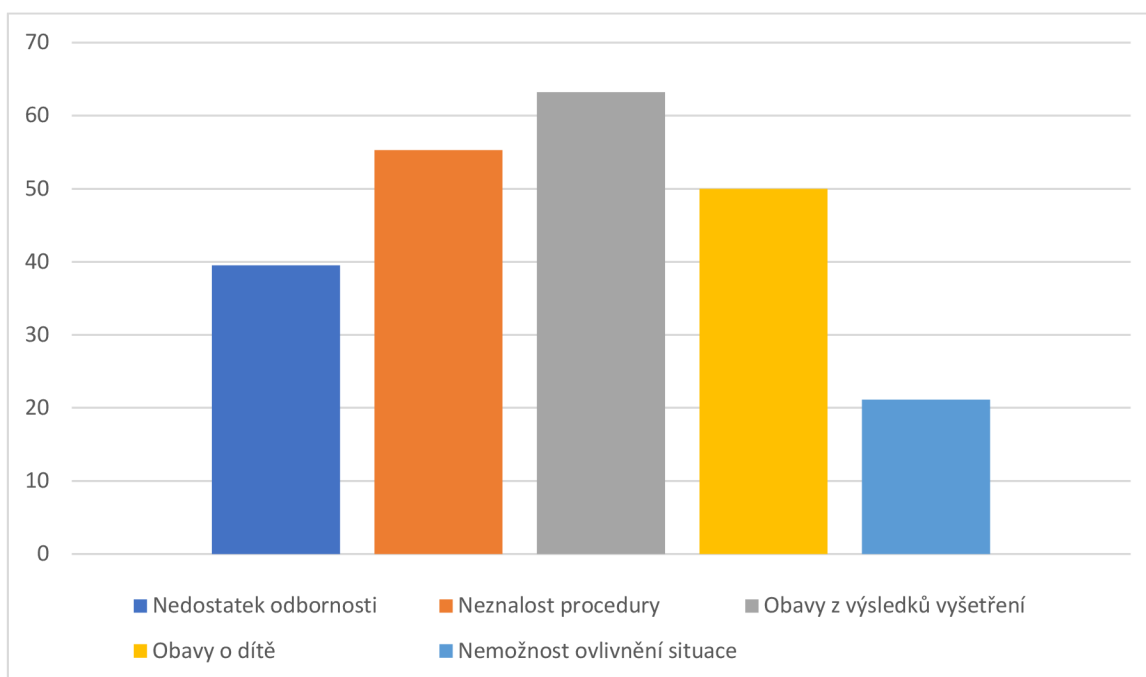
Mohou být nějaké nerovnosti, kdy by se zákonní zástupci necítili rovnocenným partnerem ve vztahu k Vám v průběhu poskytování poradenské služby, a mohly by jej zásadně ovlivnit?

Ano	38 respondentů (52,8%)
Ne	34 respondentů (47,2%)

Tabulka č. 12: Nerovnosti v postavení

V dotazníkovém šetření uvedlo 38 respondentů, že se mohou vyskytovat určité nerovnosti, kdy by se zákonní zástupci necítili rovnocenným partnerem ve vztahu k pracovníkům SPC v průběhu poskytování poradenské služby, a tyto nerovnosti by mohly vzájemný vztah zásadně ovlivnit, kdežto 34 respondentů uvedlo, že žádné nerovnosti nevnímají.

Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, vyberte, jaké nerovnosti v postavení to dle Vás jsou (můžete vybrat i více odpovědí).

Graf č. 2: Konkrétní nerovnosti v postavení

Jednalo se o otevřenou položku dotazníku, ve které respondenti, kteří odpověděli na předešlou otázku „Ano“, měli následně vybírat ze zvolených možností, kdy mohli vybrat i více odpovědí, popřípadě odpovídat vlastními slovy. Jednalo se tedy o 38 respondentů, kteří odpověděli v předešlé otázce ano. V dotazníkovém šetření uvedlo 15 respondentů, že jednou z nerovností v postavení je nedostatek odbornosti u zákonných zástupců; 21 respondentů

uvedlo jako nerovnost v postavení neznalost procedury zákonnými zástupci; 24 respondentů uvedlo obavu z výsledků vyšetření; 19 respondentů uvedlo obavy o dítě jako nerovnost v postavení a 8 respondentů uvedlo, že spatřují nerovnost v postavení v nemožnosti ovlivnění situace zákonnými zástupci. V této položce dotazníku měli respondenti opět možnost odpovídat i vlastními slovy, avšak zde žádný z respondentů této možnosti nevyužil.

Jaké jsou dle Vás možnosti snížení rizikových faktorů, které se objevují ve vztahu mezi Vámi a zákonnými zástupci žáků s SVP? (můžete vybrat i více odpovědí).

Přehlednost v informacích	45 respondentů (62,5%)
Jasná a srozumitelná komunikace	62 respondentů (86,1%)
Upřímný vztah mezi odborníkem a zákonným zástupcem	47 respondentů (65,3%)
Podpora vedení a kolegů	31 respondentů (43,1%)
Kvalitní mezioborová spolupráce	49 respondentů (68,1%)
Pravidelná supervize	36 respondentů (50%)
Další možnosti sebevzdělávání a rozvíjení kvalifikace	38 respondentů (52,8%)

Tabulka č. 13: Možnosti snížení rizikových faktorů

Jednalo se o otevřenou položku dotazníku, ve které respondenti měli následně vybírat ze zvolených možností, kdy mohli vybrat i více odpovědí, popřípadě odpovídat vlastními slovy. V dotazníkovém šetření uvedlo 45 respondentů, že k možnostem snížení rizikových faktorů objevujících se ve vztahu mezi nimi a zákonnými zástupci žáků s SVP řadí přehlednost v informacích; 62 respondentů uvedlo jasnou a srozumitelnou komunikaci; 47 respondentů uvedlo upřímný vztah mezi odborníkem a zákonným zástupcem; 31 respondentů uvedlo podporu vedení a kolegů; 49 respondentů uvedlo kvalitní mezioborovou spolupráci; 36 respondentů uvedlo pravidelnou supervizi a 38 respondentů uvedlo jako snížení rizikových faktorů další možnosti sebevzdělávání a rozvíjení kvalifikace. Co se týká autentických odpovědí respondentů, tak celkový počet jsou 2 odpovědi, které byly vždy odpovězeny jedním respondentem.

Autentické odpovědi respondentů:

1. *Zjednodušení byrokracie, jednoduché a stručné formulace na tiskopisech.*
2. *Pružnější legislativa.*

Je něco, co Vám chybí z hlediska metodické podpory v této problematice a uvítali byste to do budoucna?

Jednalo se o otevřenou položku dotazníku, ve které respondenti měli následně odpovídat vlastními slovy. V dotazníkovém šetření odpovědělo 72 respondentů, tudíž v seznamu odpovědí respondentů nacházíme 72 odpovědí.

Autentické odpovědi respondentů:

1. *Ne*
2. *Ne*
3. *Nevím*
4. *Není*
5. *Větší čitelnost pro zákonné zástupce v systému poradenské péče, školství a možnostech podpory a zařazení dítěte.*
6. *Větší možnost vzdělávání, časové možnosti jsou strašně omezené a vedení mě na školení nechce uvolnit i když si ho platím.*
7. *Ano, více spolupráce mezi jednotlivými SPC.*
8. *Seminář asertivního jednání.*
9. *Nic mě nenapadá, za podstatné považuji pravidelnou supervizi a další vzdělávání.*
10. *Postrádám více možností k setkávání se s kolegy ze stejně zaměřených SPC.*
11. *Kompetence při dodržování domluveném opatření, doporučení.*
12. *Přesné, a hlavně včasné informace z ministerstva školství.*
13. *Přístupnost kvalitní supervize.*
14. *Kvalitní mezioborová spolupráce.*
15. *Dostupné množství kvalitního vzdělávání.*
16. *Supervize, víceoborová spolupráce, vyšší informovanost o problematice - odborníci i rodiče.*
17. *Momentálně mi nic nechybí.*
18. *Jednotnost nastavení pravidel v rámci poradenského systému ze strany MŠMT, chybí metodiky, rozdílné financování poradenství v jednotlivých krajích, nerovnoměrné pokrytí poradenských služeb v rámci ČR.*
19. *Kurzy pro práci s rodinami, pro lepší komunikaci.*
20. *Možnosti supervize.*
21. *Lepší spolupráce se školami a rodiči.*

22. *Jasněji napsané zákony. Rodiče si je pak vykládají podle sebe, využívají na to právníky a každý říká jiný výklad.*
23. *Nevím*
24. *Supervize, setkání s dalšími odborníky.*
25. *Odborné přednášky na toto téma.*
26. *Pravidelné supervize, "kurzy" krizové komunikace se ZZ.*
27. *DVPP – mentoring.*
28. *Pravidelné srovnávání postupů a metodik (setkávání) se speciálními pedagogy z jiných SPC.*
29. *Poučení některých rodičů nejen o jejich právech, ale také povinnostech a důslednost v jejich vyžadování.*
30. *Pravidelná supervize.*
31. *Ne*
32. *Z hlediska metodické podpory mi nic nechybí.*
33. *Více vhodných školení.*
34. *Zatím nic nepotřebuji.*
35. *V případě zvláště problémových rodičů je velmi těžké najít rovnováhu mezi požadavky rodičů - prostě mi to napište, ale já chci... a profesním přístupem - zjištěním, že dítě nepotřebuje např. navýšit čas o 50% apod. Tak asi právnické služby?*
36. *Možnost supervize.*
37. *Supervize*
38. *Pravidelná setkání odborníků z různých krajů, kteří jsou zaměřeni na danou problematiku a výměna zkušeností.*
39. *Ne.*
40. *Supervize*
41. *Nenapadá mě*
42. *Vyšší informovanost rodičů ze strany předškolních zařízení, popř. odkaz na vhodnou odbornou literaturu.*
43. *Mezioborová spolupráce s lékaři.*
44. *Jednoznačné informace z MŠMT a NPI.*
45. *Mediální péče*
46. *Spolupráce mezi různými SPC.*
47. *Zavedení jednotného postupu při diagnostice dětí a žáků.*
48. *Mezioborová spolupráce*

49. *Pravidelná supervize*
50. *Nenapadá mě nic.*
51. *Mezioborová spolupráce, čas na supervize.*
52. *Podpora ve školském zákoně a prováděcích vyhláškách.*
53. *Nenapadá mě...*
54. *Ne*
55. *Jednotnost v nastavení poradenských služeb ŠPZ.*
56. *Spolupráce se školami.*
57. *Nenapadá mě nic.*
58. *Supervize, bohužel na ni není často prostor.*
59. *Zlepšení mezioborové spolupráce, propojení s odbornými lékaři apod.*
60. *Metodická podpora je dostatečná, možnost rozvíjení kvalifikace pro odborníky zaměřující se na surdopedickou problematiku je omezená, ne každý seminář je vhodný, pociťuji malou možnost výběru vzhledem ke specifičnosti problematiky.*
61. *Supervize a školení.*
62. *Pravidelné školení a supervize.*
63. *Méně papírování, více se věnování rodinám.*
64. *Ne, podporu na našem pracovišti vnímám jako nadstandardní. (vedení, kolektiv, supervize).*
65. *Nevím*
66. *Vstupní informace v kostce pro ZZ i nového pracovníka SPC.*
67. *Není*
68. *Metodická podpora MŠMT.*
69. *Podpora vedení, kolegů.*
70. *Ne*
71. *Pracovníci ŠPZ by podle mého názoru měli mít možnost (nebo dokonce povinnost?) absolvovat nějakou formu výcviku (psychoterapeutický, mediační apod.), který by jim pomáhal v komunikaci se zákonnými zástupci, ale i s dalšími subjekty a osobami, které do poradenského procesu vstupují.*
72. *Řešení modelových situací - žádosti, komunikace, konflikty; případové studie.*

4.4.2 Vyhodnocení výzkumných otázek

Cílem této práce je zjistit, jaké nejčastější rizikové faktory se objevují ve vztazích mezi speciálními pedagogy pracujícími v SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP, a to z pohledu speciálních pedagogů. V této podkapitole zodpovíme na předem stanovené výzkumné otázky, a to na základě vyhodnocení odpovědí respondentů v dotazníkovém šetření.

V dotazníkovém šetření jsme položili tři otázky, které měly přiblížit specifika výzkumného vzorku, tedy pohlaví respondentů, délku jejich speciálně pedagogické praxe a klientelu, se kterou pracují v rámci speciálně pedagogického centra. Z odpovědí v dotazníkovém šetření nám vyplývá, že skoro většina zúčastněných respondentů jsou ženy, kterých se zúčastnilo 70 a pouze 2 zúčastnění respondenti jsou muži. Můžeme konstatovat, že větší počet žen na těchto pozicích vyplývá i z toho, že ve školství jako takovém jsou ženy více zastoupeny. Z odpovědí dále vyplývá, že největší počet zúčastněných respondentů, přesněji 41, má alespoň 16 let speciálně pedagogické praxe, popřípadě i více, tudíž se jedná o odpovědi zkušených speciálních pedagogů, kteří se v dané oblasti pohybují už déle. Poslední přehledovou otázkou bylo zaměření pracovníků dle klientely, se kterou pracují. Nejvíce se zapojilo respondentů, konkrétně 21, kteří pracují s klienty s narušenou komunikační schopností, dále bylo nejvíce 16 respondentů, kteří pracují s klienty s kombinovaným postižením a 14 respondentů pracujících s klienty s mentálním postižením.

Výzkumná otázka č. 1

Jaká jsou největší úskalí ve spolupráci mezi speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP?

Větší část respondentů nevnímá žádná úskalí ve spolupráci mezi nimi samotnými, tedy speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP, kdežto menší část respondentů vnímá úskalí a obtíže v tomto vztahu. Mezi nejčastější odpovědi respondentů, kteří obtíže vnímají, patří nepřijetí diagnózy dítěte rodičem, s tím související nepřiměřené nároky na dítě a zkreslené představy o něm. Dále neochota rodičů spolupracovat, nezájem o PO či poskytnutí jiné podpory dítěti, nezájem o SVP dítěte, s tím související neochota pracovat s dítětem i doma, spoléhají se na asistenty, školu, nepřevzetí zodpovědnosti za dítě apod.

Výzkumná otázka č. 2

Jaké nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP vnímají speciální pedagogové z SPC při vzájemné spolupráci?

Poměrně větší část respondentů vnímá ze své pracovní pozice určité nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP při spolupráci, projednávání SVP jejich dítěte, kdežto čtvrtina respondentů uvedla, že žádné nedostatky nevnímají. Mezi nejčastější uvedené odpovědi respondentů na otázku, jaké konkrétní nedostatky to jsou, patří dle výsledků výzkumu to, že zákonní zástupci nespolupracují, nereagují na telefonáty a emaily, nechodí na sjednaná vyšetření, požadují, na co nemají nárok. V autentických odpovědích respondentů se nejčastěji objevují nedostatky jako nedodržování předem nastavených PO, npracují s dítětem v rodinném prostředí, s tím spojené, že nepřebírají iniciativu a zodpovědnost za dítě s ohledem na SVP, spoléhají se na asistenty.

Výzkumná otázka č. 3

Jaké nedostatky vnímají speciální pedagogové z SPC při spolupráci se zákonnými zástupci žáků s SVP na sobě samých?

Větší polovina respondentů nevnímá ze své pracovní pozice žádné nedostatky u sebe samých, popřípadě jejich kolegů při spolupráci se zákonnými zástupci, při projednávání SPV jejich dítěte, kdežto menší polovina respondentů uvedla, že určité nedostatky v tomto vztahu na sobě samých či na kolezích vnímají. Nejčastěji uvedenými nedostatky ve výzkumu jsou přílišná empatie speciálních pedagogů, neschopnost asertivního jednání, nedostatečné odborné znalosti, nadřazenost odborníka, chybějící psychoterapeutický či podobný výcvik.

Výzkumná otázka č. 4

Jaké další skutečnosti, lidé, instituce, mají vliv na úroveň komunikace a spolupráce se zákonnými zástupci žáků se SVP?

Odpověď na výzkumnou otázku č. 4 byla zahrnuta ve více otázkách v dotazníkovém šetření. Z výsledků výzkumu tedy vyplývá, že co se týká dalších subjektů, které by mohly ovlivnit vzájemný vztah mezi speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP, tak jsou to nejčastěji školy, dále to může být OSPOD a také kolegové z SPC. V autentických odpovědích se nejčastěji objevovala raná péče. Taktéž na možnosti správného posouzení speciální vzdělávací potřeby žáka mají vliv jisté skutečnosti, které následně opět ovlivňují vztah mezi zákonnými zástupci a respondenty, zde jich však spatřuje menší polovina. Avšak

nejčastěji uvedenými dle výsledků výzkumu je to převážně vyhovění požadavkům školy, taktéž vyhovění požadavkům zákonných zástupců. Také obavy zákonných zástupců před zahájením poskytování poradenské služby SPC mají velký vliv na následnou úroveň komunikace a spolupráce se speciálními pedagogy z SPC, jelikož jsou od první chvíle ovlivněni jistými skutečnostmi a pocity. Mezi ty nejčastější dle respondentů patří především nutnost zákonných zástupců přijmout závažnost postižení jejich dítěte, neznalost SPC a jeho služeb, obavy z důsledků vyšetření.

Výzkumná otázka č. 5

Připouštějí speciální pedagogové „nerovnost postavení zákonného zástupce“ v jejich vztahu?

Téměř polovina respondentů nepřipouští nerovnosti v postavení zákonných zástupců ve vztahu ke speciálním pedagogům z SPC, nevnímají žádné oblasti nerovností. Menší polovina zúčastněných respondentů jisté nerovnosti postavení v tomto vztahu vnímají a mezi ně uvádí obavy zákonných zástupců z výsledků vyšetření, neznalost procedury a s tím spojený nedostatek odborných znalostí, popřípadě obavy o dítě samotné.

Výzkumná otázka č. 6

Jaké jsou dle speciálních pedagogů možnosti snížení rizikových faktorů objevujících se ve vztahu zákonný zástupce x pedagogický pracovník?

Odpovědi na otázku v dotazníkovém šetření vztahující se na výzkumnou otázku č. 6 byly otevřené, kdy respondenti odpovídali čistě dle svého uvážení. Celkem bylo tedy 72 odpovědí, které jsou uvedeny viz. podkapitola výše. Z výsledků výzkumu uvedeme nejčastější odpovědi respondentů vztahující se k možnostem snížení rizikových faktorů objevujících se ve vztahu zákonný zástupce a pedagogický pracovník a jejich pohled na vhodnou metodickou podporu v této oblasti. Někteří respondenti uváděli, že jim z hlediska metodické podpory nic nechybí, popřípadě neví či je nenapadají vhodné možnosti snížení rizikových faktorů. Co se týká respondentů, kteří však v této oblasti jistou metodickou podporu uvítají, jedná se především o možnosti pravidelné supervize, setkávání se s dalšími kolegy z jiných SPC zaměřených na stejnou klientelu, kvalitní mezioborová spolupráce, další možnosti vzdělávání a doplnění si vhodných kurzů, lepší přehlednost a podpora ze strany MŠMT včetně zákonů, lepší a včasější informovanost zákonných zástupců o poskytování poradenské služby atd.

Hlavní výzkumná otázka

Jaké nejčastější rizikové faktory se objevují ve vztahu mezi speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP, a to z pohledu speciálních pedagogů pracujících ve speciálně pedagogických centrech?

Můžeme říci, že respondenti výzkumného šetření jakožto zástupci speciálních pedagogů pracujících ve speciálně pedagogických centrech vnímají jisté rizikové faktory, které se objevují ve vztahu mezi nimi, tedy speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP. Je však třeba zdůraznit, že rizikové faktory a problémy ve zmíněném vztahu, které z výzkumného šetření vyplynuly, se neobjevují při práci se všemi zákonnými zástupci. Avšak pokud se objevují, můžeme za ně považovat právě ty, které vychází z našeho výzkumného šetření. Mezi nejčastější rizikové faktory objevující se v již zmíněném vztahu spadá především celková nespolupráce, jakožto nereagování na telefonáty a emaily, nechození na předem sjednané návštěvy a vyšetření, požadování nepřístupného, nepracují s dítětem v rodinném prostředí a iniciativu přenechávají na druhých, obtíže s nepřijetím diagnózy dítěte zákonným zástupcem a s tím spojenými dalšími úskalími. Dále to mohou být také nedostatky na straně speciálních pedagogů, nejčastěji se jedná o přílišnou empatii, neschopnost asertivního jednání, s tím související chybějící psychoterapeutický výcvik či jemu podobný, avšak ale i nedostatečné odborné znalosti či nadřazenost. Dalším z nejčastějších rizikových faktorů to bývá vliv dalších třetích stran během procesu poskytování poradenské služby, tedy další lidé, skutečnosti, instituce, které mohou ovlivnit celkovou úroveň komunikace a spolupráce speciálních pedagogů a zákonných zástupců. Jedná se především o školy a zákonné zástupce, kdy se snaží pracovníci SPC vyhovět i jejich požadavkům, může se jednat i o obavy zákonných zástupců před zahájením poskytování poradenské služby, jelikož strach, neznámost a s tím spojené pocity mohou následnou spolupráci velmi ovlivnit. Respondenti mezi nejčastější obavy uvádí především nutnost přijmout závažnost postižení dítěte a neznalost SPC a jeho služeb. A v neposlední řadě se jedná také o nerovnost v postavení ve vzájemném vztahu mezi zákonnými zástupci a speciálními pedagogy. Tuto skutečnost vnímá však pouze necelá polovina zúčastněných respondentů a uvádí mezi nejčastější faktory obavy zákonných zástupců z výsledků vyšetření, neznalost procedury a nedostatek odborných znalostí.

5 Diskuze

Diplomová práce svým cílem pojednává o rizikových faktorech, které se nejčastěji objevují ve vztazích mezi speciálními pedagogy pracujícími ve speciálně pedagogickém centru a zákonnými zástupci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, a to konkrétně z pohledu speciálních pedagogů.

Ve výzkumné části práce jsme využili kvantitativní metodu. Zvolili jsme dotazníkové šetření pro větší počet oslovených respondentů, jakožto výzkumný vzorek. Výzkumný vzorek byl vybrán dle předem daných kritérií, jednalo se tedy o speciální pedagogy, kteří pracují ve speciálně pedagogických centrech v České republice. Pomocí systematické analýzy jsme položky a odpovědi z dotazníkového šetření vyhodnotili a následně odpověděli na předem dané výzkumné otázky.

Dle výsledků výzkumného šetření a odpovědí našich respondentů můžeme říci, že speciální pedagogové pracující ve speciálně pedagogických centrech vnímají jisté rizikové faktory, které se objevují ve vztahu mezi nimi a zákonnými zástupci žáků s SVP. Je zde ale důležité zmínit a zdůraznit, že zjištěné rizikové faktory a problémy v daném vztahu se neobjevují při práci se všemi zákonnými zástupci, avšak pokud se objevují, můžeme za ně považovat právě ty, které vyplývají z našeho výzkumného šetření. Před samotným výzkumným šetřením byl dán hlavní cíl práce a šest dílčích cílů práce, které korespondují s výzkumnými otázkami práce.

Jednotlivé oblasti rizikových faktorů a zodpovězení výzkumných otázek jsou podrobněji zpracovány v podkapitole 4.4.2 Vyhodnocení výzkumných otázek, popřípadě doplňující či autentické odpovědi respondentů nalezneme v podkapitole 4.4.1 Vyhodnocení položek v dotazníku.

Co se týká *zodpovězení hlavní výzkumné otázky*, a to jaké nejčastější rizikové faktory se objevují ve vztahu mezi speciálními pedagogy z SPC a zákonnými zástupci žáků s SVP, a to z pohledu speciálních pedagogů pracujících ve speciálně pedagogických centrech, tak dle zúčastněných respondentů mezi nejčastější rizikové faktory objevující se v již zmíněném vztahu spadá především celková nespolupráce, jakožto nereagování na telefonáty a emaily, nechození na předem sjednané návštěvy a vyšetření, požadování nepřístupného, nepracují s dítětem v rodinném prostředí a iniciativu přenechávají na druhých, obtíže s nepřijetím diagnózy dítěte zákonným zástupcem a s tím spojenými dalšími úskalími. Zde však o něco větší polovina

zúčastněných žádná úskalí nevnímá, tudíž opět vycházíme z toho, že zmíněné faktory se netýkají všech zákonných zástupců. Dále to mohou být také nedostatky na straně speciálních pedagogů, které respondenti přiznávají na sobě samých či jejich kolezích, nejčastěji se jedná o přílišnou empatii, neschopnost asertivního jednání, s tím související chybějící psychoterapeutický výcvik či jemu podobný, avšak ale i nedostatečné odborné znalosti či nadřazenost, je třeba uvést i to, že čtvrtina respondentů žádné nedostatky na sobě ani kolezích nevnímá. Dalším z nejčastějších rizikových faktorů to bývá vliv dalších osob, institucí či různých skutečností, a to během procesu poskytování poradenské služby, kteří mohou ovlivnit celkovou úroveň komunikace a spolupráce speciálních pedagogů a zákonných zástupců. Jedná se především o školy, ale i snaha vyhovět požadavkům jak školy, tak zákonných zástupců. Také se může jednat i o obavy zákonných zástupců před zahájením poskytování poradenské služby, kdy respondenti mezi nejčastější obavy uvádí především nutnost přijmout závažnost postižení dítěte a neznalost SPC a jeho služeb. Právě strach, neporozumění situaci a s tím spojené pocity mohou mít velký vliv na následnou úroveň spolupráce. Na závěr se jedná také o nerovnost v postavení ve vzájemném vztahu mezi zákonnými zástupci a speciálními pedagogy. Tento fakt však vnímá pouze necelá polovina zúčastněných respondentů a uvádí mezi nejčastější faktory obavy zákonných zástupců z výsledků vyšetření, neznalost procedury a nedostatek odborných znalostí, druhá polovina respondentů žádné nerovnosti v postavení v jejich vzájemném vztahu nepřipouští.

V dotazníkovém šetření jsme položili na začátek tři otázky, které nebyly pro zodpovězení na některou z výzkumných otázek, ale měly přiblížit specifikum výzkumného vzorku, přesněji pohlaví respondentů, délku jejich speciálně pedagogické praxe a klientelu, se kterou pracují. Z odpovědí vyplynulo, že výzkumu se zúčastnilo 70 žen a pouze 2 muži, což pojednává o celkovém větším zastoupení ženského pohlaví ve školství. Dále více jak polovina zúčastněných má alespoň 16 let a více speciálně pedagogické praxe, tudíž vycházíme z toho názoru, že odpovědi ve výzkumném šetření jsou zodpovězeny zkušenými pracovníky. Třetí otázkou bylo zaměření dle klientely, kdy nejvíce zúčastněných pracuje s klienty s narušenou komunikační schopností, s kombinovaným postižením či mentálním postižením.

Na závěr dotazníkového šetření byla položena otázka, týkající se jedné z výzkumných otázek a zároveň návrhů k řešení dané problematiky. Jedná se o možnosti snížení rizikových faktorů objevujících se v daném vztahu, které respondenti navrhnou, popřípadě, co by z hlediska metodické podpory uvítali do budoucna. Někteří respondenti uváděli, že jim z hlediska metodické podpory nic nechybí, popřípadě neví či je nenapadají vhodné možnosti snížení

rizikových faktorů. Respondenti, kteří však v této oblasti jistou metodickou podporu uvítají, uvádí především možnosti pravidelné supervize, na které není dle nich žádný prostor, setkávání se s dalšími kolegy z jiných SPC zaměřených na stejnou klientelu a řešení jednotlivých případů, kvalitní mezioborová spolupráce, další možnosti vzdělávání a doplnění si vhodných kurzů či výcviků, lepší přehlednost a podpora ze strany MŠMT včetně zákonů, lepší a včasnější informovanost zákonných zástupců o poskytování poradenské služby, především ze strany lékařů a jiných vzdělávacích institucí apod. Vzhledem k četnosti odpovědí k dané otázce, přesněji tedy všech 72, doporučujeme přečíst autentické odpovědi respondentů v podkapitole 4.4.1 Vyhodnocení položek v dotazníku.

V souvislosti s prezentovanými výsledky výzkumného šetření je možné uvažovat nad možnými *limity práce*. Limitujícím faktorem mohlo být znění otázek v dotazníkovém šetření, které nemuselo být všem respondentům zcela jasné. Dalším limitujícím faktorem mohlo být širší pojetí problematiky, avšak v návaznosti na tento fakt jsme nedohledali práce, které by o této problematice pojednávali.

Problematika tohoto tématu je poměrně široká a náročná, tudíž jako jedno z *doporučení pro praxi* uvádíme možnosti zpracování jednotlivých oblastí rizikových faktorů z diplomové práce jako kvalifikační práce dalšími studenty. Z výzkumného šetření nám také vyplývá, že většina poradenských pracovníků, tedy speciálních pedagogů by ocenila jisté kroky, které by pomohly k lepší úrovni vzájemné spolupráce, komunikace, pochopení se zákonnými zástupci žáků s SVP. Práce poradenského pracovníka je dosti náročná, jak časově, tak psychicky. Často pracují nad rámec svých pracovních hodin, snaží se vyjít vstříc více zúčastněným stranám, i když na prvním místě mají vždy potřeby svých klientů. Mnohdy by uvítali možnosti dalšího vzdělávání, seberozvoje, výcviky v dané problematice, avšak časové možnosti jim to nedovolí. Jako jednu z možností dalšího výzkumného šetření v rámci kvalifikační práce navrhuje právě možnosti snížení rizikových faktorů v daném vztahu či možnosti podpory a pomoci, které by práci poradenského pracovníka při práci se zákonnými zástupci usnadnily.

Závěr

Diplomová práce s názvem *Rizikové faktory ve vztazích pedagogických pracovníků a zákonných zástupců žáků s SVP* se zabývala zjištěním nejčastějších rizikových faktorů objevujících se ve vztahu mezi speciálními pedagogy pracujícími ve speciálně pedagogických centrech a zákonnými zástupci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, a to konkrétně z pohledu speciálních pedagogů. Co se týká skupiny výběru informantů, byla zvolena proto, neboť poradenští pracovníci v rámci poskytování služeb SPC jsou zainteresovaní a ve vzájemné spolupráci se všemi zúčastněnými stranami, a právě oni mají velký podíl na budoucí cestě vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami.

Teoretická část se zabývá vysvětlením témat souvisejících s danou problematikou. Jedná se o kapitoly, které jsou zaměřeny na samotného žáka s SVP, jeho vzdělávání a možnosti poskytování podpůrných opatření. Dále jsou to kapitoly zabývající se školským poradenským systémem, kde se blíže zabýváme školním poradenským pracovištěm a školským poradenským zařízením, jejich službami, jejich pracovníky a náplněmi práce. Na závěr jsou kapitoly zaměřeny na zákonné zástupce, jejich práva a povinnosti a rodičovství dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Zmíněná témata, která jsou popsána v teoretické části mají určitý vliv právě na spolupráci, úroveň komunikace a celkové fungování vztahu zákonného zástupce a poradenského pracovníka z SPC během poskytování poradenských služeb. Výzkumná část v úvodu vymezuje cíle a otázky výzkumného šetření. Na základě cílů, výzkumných otázek a požadovaného výzkumného vzorku byl zvolen kvantitativní výzkum. Pro sběr dat bylo zvoleno dotazníkové šetření se 17 otázkami. Výzkumným vzorkem bylo 72 zúčastněných respondentů. Další část práce se již zabývala vyhodnocením položek v dotazníku a výsledky výzkumného šetření. Nejprve proběhla systematická analýza jednotlivých otázek a položek v dotazníku, poté dle vyhodnocení došlo k rozřazení jednotlivých oblastí rizikových faktorů a následně zodpovězení výzkumných otázek. Dle našeho názoru došlo ke zodpovězení všech výzkumných otázek, protože respondenti odpovídali tak, že bylo možné na základě jejich odpovědí informace ucelit a přiřadit k výzkumným otázkám.

Na základě výzkumného šetření jsme došli k názoru, že jednotlivé oblasti rizikových faktorů by stály za hlubší prozkoumání. Taktéž téma možnosti snížení rizikových faktorů v daném vztahu, popřípadě možnosti podpory a pomoci, které by práci poradenského pracovníka při práci se zákonnými zástupci usnadnily, by stálo za zpracování další kvalifikační práce.

Seznam použité literatury a použitých zdrojů

BARTOŇOVÁ M., PIPEKOVÁ, J., VIKTORIN, J., & VÍTKOVÁ, M. (2019). *Rozšíření školního poradenského pracoviště o pozici školního speciálního pedagoga a školního psychologa. Online Journal of Primary and Preschool Education*. 3. 1-8. <http://dx.doi.org/10.21062/ujep/326.2019/a/2533-7106/OJPPE/2019/3/1>

BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., & PIPEKOVÁ, J. (2007). *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Paido. ISBN 978-80-7315-161-4.

BARTOŇOVÁ, Miroslava, Marie VÍTKOVÁ, Barbora BOČKOVÁ, et al. *Inkluze ve škole a ve společnosti jako interdisciplinární téma: Inclusion in schools and society as an interdisciplinary issue*. 2., upravené vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8140-6.

BASLEROVÁ, Pavlína, Jan MICHALÍK a Lenka FELCMANOVÁ. *Katalog podpůrných opatření: obecná část: pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5717-8.

BENDL, S., HANUŠOVÁ, J., & LINKOVÁ, M. (2016). *Žák s problémovým chováním: Cesta institucionální pomoci* (1. vydání.). Praha. ISBN 978-80-7387-703-3.

BENDO VÁ, Petra, ed., 2015. *Základy speciální pedagogiky nejen pro speciální pedagogy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-422-9.

BRAUN, R., MARKOVÁ, D., & NOVÁČKOVÁ, J. (2014). *Praktikum školní psychologie* (Vyd. 1.). Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0176-2.

ČERNÁ, Marie, 2015. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3071-7.

FITZNEROVÁ, Ivana, 2010. *Máme dítě s handicapem*. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-663-6.

FLACHSOVÁ, L., (2019). *Výroční zpráva 2018/2019, ZŠ T.G. Masarykova, Milovice*. <https://zsmilovice.cz/wpcontent/uploads/2019/10/Výroční%20zpráva%2018-19.pdf>

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

HAVELKA, David a Kateřina BARTOŠOVÁ, 2019. *Speciální sourozenci: život se sourozencem s postižením*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1475-5.

HUTYROVÁ, M., RŮŽIČKA, M., SPĚVÁČEK, J. (2013). *Úvod do speciální pedagogiky osob s psychosociálním ohrožením a narušením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [cit. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://www.detipatridomu.cz/respitnenihlidani/wpcontent/uploads/2017/07/02-01.pdf>

CHRÁSKA, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

Katalog podpůrných opatření. [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/katalog-v-pdf/>

KENDÍKOVÁ, Jitka. 2018. *Rok I.: změny v legislativě na příkladech ze školní praxe*. 1. vyd. Praha. Pasparta. ISBN 978-80-88163-90-9.

KENDÍKOVÁ, Jitka. *Asistent pedagoga*. Praha: Raabe, 2017. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-349-0.

KNOTOVÁ, D. (2014). *Školní poradenství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4502-2.

KNOWLEDGE AND HUMAN DEVELOPMENT AUTHORITY, 2017. *Dubai inclusive education policy framework [online]*. Dubai, [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: file:///D:/DP/Education_Policy_En.pdf

KREJČOVÁ, V., KARGEROVÁ J. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro 1. stupeň základní školy*. aktualiz. vyd. Praha: Portál., 2011. ISBN 80-7178-695-0.

KUCHARSKÁ, A., MRÁZKOVÁ, J., WOLFOVÁ, R., TOMICKÁ, V. (2013). *Školní speciální pedagog*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0497.

KUNHARTOVÁ, Monika, Miloň POTMĚŠIL a Petra POTMĚŠILOVÁ, 2017. *Náročné otcovství: být otcem dítěte s postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3600-9.

LECHTA, V. (2016). *Inkluzivní pedagogika*. Portál. ISBN 978-80-262-1123-5.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. et al. (2020). *Výchovné poradenství*. Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7598-174-5.

MICHALÍK, J., BASLEROVÁ, P., FELCMANOVÁ, L. 2015. *Podpůrná opatření ve vzdělávání*. Praha. Člověk v tísni, o. p. s., vzdělávací program Varianty. ISBN 978-80-87456-57-6.

MICHALÍK, J., BASLEROVÁ, P., FELCMANOVÁ, L. a kol. 2015. *Katalog podpůrných opatření obecná část. Pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění*. 1. vyd. ISBN 978-80-244-4692-9.

MICHALÍK, Jan, 2013a. *Speciálněpedagogické centrum: informační brožura o činnosti speciálněpedagogických center*. 2., rozš. a dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3487-2.

MICHALÍK, Jan. *Diagnostika speciálních vzdělávacích potřeb: u dětí, žáků a studentů s potřebou podpůrných opatření ze zdravotních důvodů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5891-5.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MŠMT – Speciálně pedagogická centra, [online]. [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/specialne-pedagogicka-centra>

Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice. *Standardní činnost odborných pracovníků v PPP*. [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://www.pppcb.cz/standardni-cinnost-odbornych-pracovniku-v-ppp>

PIPEKOVÁ, J., BARTOŇOVÁ, M., MAGEROVÁ, J., ŘEHULKA, E., VIKTORIN, J., VÍTKOVÁ, M. (2019). *Školní speciální pedagog a školní psycholog v inkluzivní škole a možnosti jejich spolupráce s interními a externími subjekty*. Masarykova univerzita. [cit. 2022-08-15]. Dostupné z: https://eduport.pf.ujep.cz/artkey/edp-201901-0001_rozsireni-skolniho-poradenskeho-pracoviste-o-pozici-skolniho-specialniho-pedagoga-a-skolniho-psychologa.php

Portál MŠMT ČR – *Podpůrná opatření [online]*. [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/podpurna-opatreni>

PRŮCHA, J. (2013). *Speciální vzdělávací potřeby: spor o realizaci ve školách*. Pedagogika. ISSN 0031-3815.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. (2013). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

RŮŽIČKOVÁ, V. (2018). *Speciální pedagog jako profese*. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5468-9.

SCHOLZ, M. (2007) *Der Weg von Integration zur Inklusion – Versuch einer Begriffsbestimmung*. In: Sonderpädagogik in Bayern.

SLEPIČKOVÁ, L., PANČOCHA, K., et al. (2013). *Aktéři školní inkluze*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6688-5.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0095-8.

SOPONARU, Camelia a Magdalena IORGA, 2015. *Families with a disabled child, between stress and acceptance. A theoretical approach [online]*. Lumen Publishing House, s. 57-73. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: Families_with_a_Disabled_Child_between_Stress_and_.pdf

ŠTECH, S., ZAPLETALOVÁ, J. (2013). *Úvod do školní psychologie* (Vydání první.). Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0368-1.

ŠVARCOVÁ, I. (2006). *Mentální retardace: Vzdělávání, výchova, sociální péče*. 3.vyd. Portál. ISBN 80-7367-060-7.

ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace*, 3. přepracované vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0225-7.

VALENTA, M. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0937-9.

VALENTA, Milan, 2020. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu mentálního postižení nebo oslabení kognitivního výkonu: dílčí část. 2.*, přepracované a rozšířené vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5715-4.

VALENTA, Milan, Oldřich MÜLLER, 2021. *Psychopedie, teoretické základy a metodika*. 6. PARTA: Nakladatelství Parta. ISBN 978-80-7320-290-3.

VOSMIK, M. (2018). *Inkluze a kariérové poradenství*. Raabe. ISBN 978-80-7496-357-5.

Vyhláška (původní) č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

ZAPLETALOVÁ, J. (2020). *Školní poradenská pracoviště (ŠPP)*. Národní ústav pro vzdělávání. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste.html>

ZIKL, P. (2011). *Děti s tělesným a kombinovaným postižením ve škole*. Grada. ISBN 978-80-247-3856-7.

ZILCHER, L., SVOBODA, Z. (2019). *Inkluzivní vzdělávání: Efektivní vzdělávání všech žáků*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0789-6.

Seznam zkratek

SVP – speciální vzdělávací potřeby

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP SOV – Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání

RVP pro gymnázia – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

MŠ – mateřská škola

ZŠ – základní škola

PLPP – plán pedagogické podpory

IVP – individuální vzdělávací plán

PO – podpůrná opatření

AAK – alternativní a augmentativní komunikace

ŠPP – školní poradenské pracoviště

ŠPZ – školské poradenské zařízení

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

PPP – pedagogicko – psychologická poradna

SPC – speciálně pedagogické centrum

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Pohlaví

Tabulka č. 2: Délka speciálně pedagogické praxe

Tabulka č. 3: Odborné zaměření dle klientely

Tabulka č. 4: Vnímání obtíží ve vzájemném vztahu

Tabulka č. 5: Nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP

Tabulka č. 6: Konkrétní nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP

Tabulka č. 7: Nedostatky u speciálních pedagogů z SPC a jejich kolegů

Tabulka č. 8: Konkrétní nedostatky u speciálních pedagogů z SPC a jejich kolegů

Tabulka č. 9: Subjekty ovlivňující spolupráci

Tabulka č. 10: Skutečnosti ovlivňující možnosti správného posouzení SVP dítěte

Tabulka č. 11: Konkrétní skutečnosti ovlivňující možnosti správného posouzení SVP dítěte

Tabulka č. 12: Nerovnosti v postavení

Tabulka č. 13: Možnosti snížení rizikových faktorů

Seznam grafů

Graf č. 1: Obavy zákonných zástupců před zahájením poskytování poradenské služby SPC

Graf č. 2: Konkrétní nerovnosti v postavení

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 1: Dotazník

Rizikové faktory ve vztazích pedagogických pracovníků a zákonných zástupců žáků s SVP

Vážení speciální pedagogové,

Jsem studentkou navazujícího magisterského oboru Speciální pedagogika - Poradenství na Univerzitě Palackého v Olomouci. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který se zabývá zjištěním rizikových faktorů ve vztazích pedagogických pracovníků a zákonných zástupců žáků s SVP, a to z pohledu speciálních pedagogů pracujících v SPC.

Vyplnění dotazníku Vám bude trvat cca 10 minut. Všechny údaje, které poskytnete, zůstanou anonymní a poslouží pouze pro výzkumné účely mé diplomové práce.

Předem děkuji za Vaše odpovědi a Váš čas, který věnujete vyplnění tohoto dotazníku.

1. Vaše pohlaví:

- Žena
- Muž

2. Uved'te délku Vaší speciálně pedagogické praxe:

- Do 5 let
- 5 – 10 let
- 11 – 15 let
- 16 let a více

3. Vaše odborné zaměření je pro práci s klienty s:

- Mentálním postižením
- Tělesným postižením
- Zrakovým postižením
- Sluchovým postižením
- Kombinovaným postižením
- Poruchou autistického spektra
- Narušenou komunikační schopností

4. Vnímáte obtíže ve vztahu mezi Vámi a zákonnými zástupci během procesu projednávání SVP jejich dítěte?

- Ano
- Ne

5. Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, uveďte, jaké obtíže to dle Vás jsou.

6. Vnímáte ze své pracovní pozice určité nedostatky u zákonných zástupců žáků s SVP při spolupráci, projednávání SVP jejich dítěte?

- Ano
- Ne

7. Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, vyberte, jaké nedostatky to dle Vás jsou (můžete vybrat i více odpovědí).

- Nespolupracují
- Nereagují na telefonáty/zprávy/emaily
- Nechodí na kontrolní vyšetření
- Nepodepiší informovaný souhlas
- Vyžadují, na co nemají nárok
- Hrozí stížnostmi
- Návštěvu SPC berou jako ztrátu času
- Nerespektují osobní volno pracovníků SPC
- Přílišná ostražitost
- Přílišná nedůvěřivost
- Jiné:

8. Vnímáte při tomto procesu a vzájemné spolupráci se zákonnými zástupci určité nedostatky na sobě samém, popřípadě u dalších kolegů, z hlediska osobní i profesní pozice?

- Ano
- Ne

9. Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, vyberte, jaké nedostatky to dle Vás jsou (můžete vybrat i více odpovědí).

- Nespolupráce
- Nadřazenost odborníka
- Přílišná nekompetentnost
- Nedostatečné odborné znalosti
- Nevhodný a neprofesionální přístup ke klientovi a zákonným zástupcům
- Sklon k vyhoření – únava odborníka, lhostejnost k případu
- Přílišná empatie
- Neschopnost asertivity – snaží se zákonným zástupcům vyhovět ve všem
- Osobní názory upřednostňuje před těmi profesními
- Nezáměr o názor a přání zákonných zástupců
- Jiné:

10. Čeho se dle Vás zákonní zástupci nejvíce a nejčastěji obávají před zahájením poskytování poradenské služby SPC? (můžete vybrat i více odpovědí).

- Nedůvěra v odborníka
- Neznalost SPC a jeho služeb
- Obava z vyšetření jako takového
- Obavy z důsledků vyšetření na jejich dosavadní život
- Nepřiznání požadovaného podpůrného opatření
- Složitosti s dojížděním a navštěvováním SPC
- Nutnost přijmout závažnost postižení jejich dítěte
- Jiné:

11. Které další subjekty mohou ovlivnit spolupráci mezi Vámi a zákonnými zástupci žáků s SVP? (můžete vybrat i více odpovědí).

- Vedení SPC
- Kolegové z SPC
- Školy
- Školská zařízení
- OSPOD
- Soudy
- Policie

- Jiné:

12. Vnímáte, že by něco mohlo ovlivnit Vaše možnosti správného posouzení speciální vzdělávací potřeby dítěte?

- Ano
- Ne

13. Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, vyberte, jaké skutečnosti to dle Vás jsou (můžete vybrat i více odpovědí).

- Obava z nadřízeného
- Názory kolegů z SPC
- Projev soucitu
- Vyhovění požadavkům školy
- Vyhovění požadavkům zákonných zástupců
- Jiné:

14. Mohou být nějaké skutečnosti, kdy by se zákonní zástupci necítili rovnocenným partnerem ve vztahu k Vám v průběhu poskytování poradenské služby, a mohly by jej zásadně ovlivnit?

- Ano
- Ne

15. Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ano, vyberte, jaké nerovnosti v postavení to dle Vás jsou (můžete vybrat i více odpovědí).

- Nedostatek odbornosti
- Neznalost procedury
- Obavy z výsledků vyšetření
- Obavy o dítě
- Nemožnost ovlivnění situace
- Jiné:

16. Jaké jsou dle Vás možnosti snížení rizikových faktorů, které se objevují ve vztahu mezi Vámi a zákonnými zástupci žáků s SVP? (můžete vybrat i více odpovědí).

- Přehlednost v informacích
- Jasná a srozumitelná komunikace
- Podpora vedení a kolegů
- Mezioborová spolupráce
- Pravidelná supervize
- Další možnosti sebevzdělávání a rozvíjení kvalifikace
- Jiné:

17. Je něco, co Vám chybí z hlediska metodické podpory v této problematice a uvítali byste to do budoucna?